

**КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ

Васюк О. В.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

з дисципліни

“ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ ТА ОСВІТИ В УКРАЇНІ”

для підготовки фахівців за ОПП 015 “Професійна освіта”

**(015.18 “Технологія виробництва і переробки продуктів
сільського господарства”)**

КИЇВ-2020

УДК 37.013.74
ББК 74.58.Я7
В. 19

Рекомендовано до друку вченою радою гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол №6 від 18.02.2020 р.).

Рецензенти:

***Біда О. А.**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та психології Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II;*

***Сопівник В. В.**, доктор педагогічних наук, завідувач кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України.*

Васюк О. В. Методичні рекомендації з дисципліни “Історія педагогіки та освіти в Україні” для підготовки фахівців за ОПП 015 “Професійна освіта” (015.18 “Технологія виробництва і переробки продуктів сільського господарства”). Київ : ТОВ «ЦП “Компрінт”», 2019. 92 с.

У методичних рекомендаціях висвітлено зміст лекцій із дисципліни “Історія педагогіки та освіти в Україні”, запитання і завдання до практичних занять, літературу для підготовки до них та тестові завдання для самоперевірки.

Методичні рекомендації розраховані на студентів, які навчаються за ОПП 015 “Професійна освіта” (015.18 “Технологія виробництва і переробки продуктів сільського господарства”).

УДК: 37.013.74
© Васюк О. В., 2020
© НУБіП України

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
1 Опис навчальної дисципліни “Історія педагогіки та освіти в Україні”	7
2 Програма та структура навчальної дисципліни	8
3 Семінарські заняття	12
4 Тести для самоконтролю	41
5 Питання для підготовки до іспиту	89

ПЕРЕДМОВА

Реалізація стратегічних завдань, окреслених у Національній стратегії розвитку освіти в Україні до 2021 р., передбачає модернізацію змісту, структури, організацію освіти на основі компетентнісного підходу, підвищення її якості на інноваційному ґрунті відповідно сучасним інтеграційним і глобалізаційним процесам, вимогам переходу до постіндустріальної цивілізації. Це вимагає удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема педагогів професійного навчання, яке характеризується посиленням уваги до розвитку професійного мислення і творчості студентів, що є неможливим без усвідомлення ними глибини зв'язків педагогічних ідей, явищ і факторів у їхній цілісності й взаємодії в рамках загальнокультурного процесу різних епох. Не вбачається можливим виконання в фаховому житті професійних функцій педагогом, який не знає витоків виховання, педагогіки та сучасного стану національної вищої освіти.

У Національному університеті біоресурсів і природокористування України на гуманітарно-педагогічному факультеті готують фахівців за ОП “Професійна освіта (Технологія виробництва і переробки продуктів сільського господарства)”. Це викликає необхідність забезпечення їх навчально-методичною літературою, зокрема з дисципліни “Історія педагогіки та освіти в Україні”. Матеріал дисципліни є досить об'ємним: він передбачає опанування майбутніми фахівцями-педагогами не лише особливостями освітніх процесів певного періоду, а й самостійне вивчення першоджерел філософів, видатних педагогів і освітніх діячів. Тому важливою є підготовка матеріалів для самостійної роботи.

Навчальна дисципліна “Історія педагогіки та освіти в Україні” займає чільне місце в підготовці майбутніх педагогів професійного навчання. Її вивчення відіграє важливу роль у підвищенні й педагогічної культури майбутнього викладача фахових дисципліни закладу вищої освіти, сприяє озброєнню його педагогічною майстерністю, передає кращі традиції української педагогіки і таким чином допомагає йому в навчальній діяльності.

Мета дисципліни “Історія педагогіки та освіти в Україні” – показати зв'язок педагогічних здобутків теоретиків і практиків, спадкоємництво і новаторство в розробці й реалізації педагогічних ідей; сформувати вміння використовувати отримані знання в майбутній професійній діяльності, застосовувати творчий підхід до вирішення будь-якої педагогічної проблеми.

Під час вивчення історії педагогіки та освіти в Україні важлива увага приділяється проблемам, поглядам, ідеям і внеску філософів, видатних

педагогів і освітніх діячів у теорію і практику навчання і виховання. Під час аналізу педагогічних проблем студенти мають аналізувати соціально-історичні умови, що вплинули на формування світогляду і педагогічних поглядів конкретного вченого-педагога, його внесок у теорію педагогічної науки.

Вивчення дисципліни сприяє вирішенню *завдань*, як от:

- забезпечення студентів знаннями щодо педагогічного спадку минулого, що ґрунтується на принципі зв'язку історії і сучасності, на поєднанні загальноісторичного процесу та історії педагогічної думки відповідної епохи як складника цивілізації, культури та освіти;

- визначення місця класиків педагогіки як засновників певних педагогічних течій, систем освіти і виховання;

- забезпечення майбутніх педагогів знаннями щодо досвіду оновлення теорії і практики вищої школи України;

- розвиток педагогічного мислення з використанням педагогічного досвіду.

Внаслідок вивчення дисципліни “Історія педагогіки та освіти в Україні” студенти набувають *знань* із:

- розвитку школи і педагогічної думки в Україні;

- історико-педагогічної спадщини, внеску видатних науковців-педагогів у теорію і практику як навчання, так і виховання;

- основних робіт класиків педагогіки минулого.

умінь:

- усвідомлено працювати з першоджерелами;

- аналізувати педагогічні проблеми, дотримуючись принципу історизму, зв'язку теорії з практикою тощо;

- визначати і пояснювати взаємозв'язок педагогічних подій, явищ і фактів, усвідомлюючи нинішню педагогічну дійсність;

- творчо застосовувати цінні педагогічні здобутки минулого, а саме видатних українських просвітителів, у практиці освітньо-виховної роботи закладів вищої освіти.

Компетентностями, якими повинен володіти здобувач після вивчення дисципліни є:

- здатність до аналізу наукових та філософських поглядів на освітні та наукові процеси;

- позитивне ставлення та повага до різноманітності та мультикультурності;

- здатність працювати у міжнародному середовищі;

- здатність дотримуватись морально-етичних норм поведінки, прояву

толерантності, формування у здобувачів освіти цінностей громадянськості і демократії.

Загальний обсяг навчального часу, відведеного на вивчення дисципліни складає 120 год. З них 60 год. аудиторні (30 год. лекції і 30 год. семінарських). Самостійна робота – 60 год. Форма підсумкового контролю – іспит.

1. Опис навчальної дисципліни “Історія педагогіки та освіти в Україні”

Галузь знань, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень		
Освітній рівень	І рівень вищої освіти “бакалаврський”	
Галузь знань	01 “Освіта, педагогіка”	
Спеціальність	015 “Професійна освіта”	
Спеціалізація	015.18 “Технологія виробництва і переробки продуктів сільського господарства”	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Нормативна	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістових модулів	3	
Курсовий проект (робота) (якщо є в робочому навчальному плані)	-	
Форма контролю	Іспит	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки	ПрП+2(с.т.)	
Семестр	2	
Лекційні заняття	30 год.	
Практичні, семінарські заняття	30 год.	
Лабораторні заняття	-	
Самостійна робота	60 год.	
Індивідуальні завдання	-	
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми навчання:	4 год.	

2. Програма та структура навчальної дисципліни

Змістовий модуль I.

Становлення виховання та освіти в Україні з найдавніших часів до XIX ст.

Лекція 1.1. Становлення виховання та освіти в Україні з найдавніших часів до XV ст.

Історія педагогіки, її основні категорії. Підходи щодо походження виховання. Українська народна педагогіка. Становлення виховання у східних слов'ян. Зародження писемності, розвиток шкільної освіти за часів Київської Русі. Педагогічна думка в Київській Русі. Літературно-педагогічна спадщина XI–XIII ст. Українське шкільництво у XIV–XV ст.

Лекція 1.2. Розвиток освіти і педагогічної думки в епоху українського Відродження та Козацької доби

Виникнення і розвиток шкіл в Україні. Братські школи, їхня роль у формуванні національної свідомості, науки та культури. Заснування перших українських академій. Острозька та Києво-Могилянська академії. Виховання і шкільництво Запорізької Січі. Українська педагогічна думка епохи Відродження.

Лекція 1.3. Особливості розвитку освіти і педагогічної думки в Україні кінця XVIII – першій пол. XIX ст.

Українське шкільництво кінця XVIII– першій пол. XIX ст. Національна освіта в Галичині, Буковині та Закарпатті. Культурно-національний рух в Україні у XIX ст. Просвітницька діяльність і педагогічні ідеї видатних вчених, письменників і громадських діячів.

Лекція 1.4. К. Ушинський – основоположник наукової педагогіки і реформи школи

Біографія К. Ушинського. Людина як предмет виховання з погляду К. Ушинського. Ідея народності виховання в творчості К. Ушинського. Проблеми морального виховання в педагогічній спадщині К. Ушинського. К. Ушинський про роль учителя у вихованні учнів. Дидактичні погляди К. Ушинського.

Змістовий модуль II.

Розвиток освіти та педагогічної думки у кін. XIX початку XX ст.

Лекція 2.1. Школа і педагогіка України другої пол. XIX – поч. XX ст.

Стан початкової і середньої школи та вищої освіти в Україні другої пол. XIX – поч. XX ст. Освіта в Українській державі (1917–1919 рр.) Ідеї національної освіти й виховання в Україні другої пол. XIX – поч. XX ст.

Лекція 2.2. Школа і педагогіка України у Радянський період (1920-80 рр.)

Характерні риси радянської тоталітарної школи і системи виховання. Національна освіта в 1920-ті рр. Уніфікація загальної освіти в 1930-ті рр. Шкільництво в роки Великої вітчизняної війни та після її закінчення. Розвиток освіти й педагогіки у 1960-1980-ті рр. Педагогічна діяльність і погляди П. Блонського, С. Шацького, Г. Ващенко та їхній вплив на розвиток української педагогіки. Педагогічна система А. Макаренка. Педагогічна діяльність і літературно-педагогічна спадщина В. Сухомлинського.

Лекція 2.3. Розвиток освіти незалежної України

Початок відродження національної школи. Закон України “Про освіту”. Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI ст.”). Розвиток шкільної освіти в умовах національного відродження України. Реформування вищої освіти. Утвердження шляхів і засобів національного виховання дітей та молоді.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин								
	денна форма					заочна форма			
	тижні	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
			л	п	с.р.		л	п	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Частина I. Історія педагогіки.									
Змістовий модуль I. Становлення виховання та освіти в Україні з найдавніших часів до XIX ст.									
Тема 1.1. Становлення виховання та освіти в Україні з найдавніших часів до XV ст.	1	15	4	4	7				
Тема 1.2. Розвиток освіти і педагогічної думки в епоху українського Відродження та Козацької доби	3	15	4	4	7				
Тема 1.3. Особливості розвитку освіти і педагогічної думки в Україні кінця XVIII – першій пол. XIX ст.	5	15	4	4	7				
Тема 1.4. К.Ушинський – основоположник наукової педагогіки і реформи школи	7	15	4	4	7				
Разом за змістовим модулем I		60	16	16	28				
Змістовий модуль II. Розвиток освіти та педагогічної думки у кінці XIX початку XX ст.									
Тема 2.1. Школа і педагогіка України другої пол. XIX – поч. XX ст.	9	19	4	4	11				
Тема 2.2. Школа і педагогіка України у Радянський період (1920-80 рр.)	11	23	6	6	11				
Тема 2.3. Розвиток освіти незалежної України	14	18	4	4	10				
Разом за змістовим модулем II		60	14	14	32				

Теми семінарських занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1	Виховання і навчання в Україні з найдавніших часів до XV ст. н. е.	4
2	Навчальні заклади та педагогічна думка в епоху Відродження та Козацької доби в Україні (XVI-XVIII ст.)	4
3	Освітні процеси кінця XVIII– першої пол. XIX ст. Розвиток демократичних педагогічних ідей українськими просвітителями першої половини XIX ст.	4
4	Педагогічна теорія К.Ушинського і її втілення в практику виховання і освіти	4
5	Питання освіти та виховання у творчій спадщині громадсько-політичних діячів України XIX – поч. XX ст. Освіта, шкільництво і педагогічна думка в Україні в 1917-1919 рр.	4
6	Розвиток освіти і педагогічної думки в Україні в роки Радянської влади. Педагогічна діяльність і провідні педагогічні ідеї А.Макаренка та В.Сухомлинського.	6
7	Відродження національної системи виховання, школи і педагогіки в період становлення незалежної України	4

3. Семінарські заняття

Змістовий модуль I.

Становлення виховання та освіти в Україні з найдавніших часів до XIX ст.

Семінарське заняття 1.1. Виховання і навчання в Україні з найдавніших часів до XV ст. н. е.

Запитання і завдання:

1. Визначіть поняття “історія педагогіки”.
2. Сформулюйте предмет історії української педагогіки.
3. Обґрунтуйте необхідність знання історії української педагогіки для майбутнього викладача вищої школи.
4. Розкрийте джерельну базу історії української педагогіки.
5. Дайте визначення поняття “народна педагогіка”.
6. Висвітліть основні віхи історичного розвитку української народної педагогіки.
7. Назвіть провідні суб’єкти виховання народної педагогіки. Розкрийте свою думку щодо того, чи є вони нині важливими для виховання в сучасній школі.
8. Назвіть функції, які виконувала сім’я в прадавні часи.
9. Назвіть етапи раннього виховання дітей, які визначила тогочасна народна педагогіка.
10. Розкрийте розвиток народно-педагогічного ідеалу українців у різні історичні епохи.
11. Охарактеризуйте застосування народнопедагогічних засобів у сучасній сім’ї, навчальному закладі, а також суспільстві.
12. Обґрунтуйте важливість звичаїв і традиції у вихованні дітей.
13. Перелічіть функції, які виконували обряди в нашого народу.
14. Назвіть основні методи української народної педагогіки.
15. Розкрийте принципи виховання народної педагогіки.
16. Проаналізуйте основні підходи до виникнення виховання.
17. Назвіть домінуючі причини, що спричинили виникнення виховання як соціального явища.
18. Сформулюйте відмінності у вихованні за часів матріархату і патріархату.
19. Наведіть докази прямої зумовленості виховання умовами матеріального і духовного життя спільноти за часів первісного суспільства.

20. Наведіть аргументи, що переконливо доводять взаємозв'язок і взаємовплив народної, офіційної та наукової педагогіки.

21. Перерахуйте характерні шляхи й етапи формування шкільництва, освіти, педагогічної думки в Київській Русі.

22. Охарактеризуйте становище української школи й освіти в умовах розпаду держави Київська Русь.

23. Розкрийте особливості різних типів навчальних закладів України-Русі.

24. Назвіть ініціаторів щодо розвитку освіти за часів держави Київська Русь. У чому полягала зацікавленість наслідків цього процесу кожного з ініціаторів?

25. Окресліть роль писемних пам'яток праукраїнської цивілізації в формуванні та розвитку системи шкільництва і виховання.

26. Розкрийте особливості монастирського аскетичного виховання. Назвіть педагогічні пам'ятки часів Київської Русі, в яких ідеали такого виховання підтримуються.

27. Охарактеризуйте вплив української педагогічної культури на литовську.

28. Розкрийте становлення української школи й педагогіки XIV–XV ст.?

29. Охарактеризуйте діяльність Швайпольта Фіоля на освітній та видавничій ниві.

Список літератури

1. Антологія педагогічної думки Древньої Русі і Руського державства XIV–XVII вв. Ред. С. Ф. Егоров і др. М. : Педагогіка, 1985. 367 с.

2. Антологія педагогічної думки Української ССР. Сост. Н. П. Калиниченко і др. М. : Педагогіка, 1988. 640 с.

3. Аркас М. М. Історія України-Русі. Київ : Вища шк., 1990. 395 с.

4. Бабишин С. Д. Школа та освіта Давньої Русі (IX – першої половини XIII ст.). Київ : Вища шк., 1973. 88 с.

5. Брайчевський М. Запровадження християнства на Русі. Київ : Наук. думка, 1989. 294 с.

6. Булашев Г. О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах і віруваннях. Космогонічні українські народні погляди та вірування. Київ : Довіра, 1992. 416 с.

7. Васюк О. В., Сопівник І. В. Історія української педагогіки і освіти : навч. посіб.-хрестоматія. 2-ге вид., доп. і перероб. Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2015. 644 с.

8. Васюк О. В. Теорія і історія соціального виховання : підруч. Київ : ЦП "Компринт", 2018. 419 с.

9. Ващенко Г. Г. Виховний ідеал. Полтава : [б. в.], 1994. 190 с.
10. Грушевский М. С. Иллюстрированная история Украины. Донецк : Кярп, 2002. 768 с.
11. Джурицкий А. Н. История педагогики : [учеб. пособ. для студентов педвузов]. М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. 432 с.
12. Довідник для педагога-аграрника : навч. вид. Укладачі : О. В. Васюк, С. В. Виговська. Ніжин : ПП Лисенко М.М., 2014. 444 с.
13. Дроб'язко П. І. Українська національна школа: витоки і сучасність : посіб. Київ : Академія, 1997. 181 с.
14. Зайченко І. В. Історія педагогіки : у двох книгах. Книга II. Школа, освіта і педагогічна думка в Україні : [навч. посіб. для студентів вищ. навч. закладів]. Київ : Видав. дім "Слово", 2010. 1032 с.
15. Зародження та розвиток культури в епоху палеоліту. URL : <http://sdamzavas.net/1-7906.html>.
16. Замалеев А. Ф., Зоц В. А. Мыслители Киевской Руси. Київ : Вища шк., 1987. 183 с.
17. Історія української педагогіки і освіти : навч. посіб.-хрестоматія. Укладачі О. В. Васюк, І. В. Сопівник. Київ : НАКККіМ, 2011. 600 с.
18. Книга вчить як на світі жить. Книга для читання з народознавства. Суми : [б. в.], 1996. С. 5–36.
19. Концепція національного виховання. *Освіта*. 1996. 7 серпня.
20. Кузь В. Г., Руденко Ю. Д., Сергійчук З. О. Основи національного виховання. Київ : 1993. 152 с.
21. Левківський М. В. Історія педагогіки : підруч. Київ : Центр навч. літ-ри, 2003. 360 с.
22. Лузан П. Г., Васюк О. В. Історія педагогіки та освіти в Україні : навч. посіб. Київ : НАКККіМ, 2010. 296 с.
23. Лузан П. Г., Васюк О. В., Бернова О. М. Історія педагогіки та освіти в Україні : навч. посіб. Київ : ДАКККіМ, 2007. 302 с.
24. Любар О. О., Федоренко Д. Т. Історія педагогічної думки і освіти в Україні. Ч. 1 : Дохристиянський період. Київ, 1993. 110 с.
25. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української школи і педагогіки : навч. посіб. За ред. О. О. Любара. Київ : Знання КОО, 2003. 456 с.
26. Нариси з історії розвитку педагогічної думки : навч. посіб. Укладачі С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. Київ : Центр навч. літ-ри, 2003. 308 с.
27. Науменко Ф. І. Школа Київської Русі. Львів : Львівський держ. ун-т ім. І. Франка, 1965. 216 с.

28. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР с древнейших времен до конца XVII в. Отв. ред. Э. Д. Днепров. М. : Педагогика, 1989. 445 с.
29. Памятники литературы Киевской Руси: IX – начало XII вв. М. : Худ. лит-ра, 1978. 602 с.
30. Памятники литературы Киевской Руси: XII век. М. : Худ. лит-ра, 1980. 707 с.
31. Поучення Володимира Мономаха. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 40–42.
32. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні : нариси (X–поч. XX ст.). За ред. М. Д. Ярмаченка. Київ : Рад. шк., 1991. 381 с.
33. Романов Б. А. Люди и нравы Древней Руси. М.-Ленинград : [б. и.], 1966. 24 с.
34. Скуратівський В. Т. Берегиня. Київ : Рад. письменник, 1987. 278 с.
35. Скуратівський В. Т. Посвіт. Київ : Молодь, 1988. 172 с.
36. Сопівник Р. В., Васюк О. В., Сопівник І. В. Історія національної педагогіки : довідник. Київ : ДАКККиМ, 2011. 236 с.
37. Стельмахович М. Г. Народна педагогіка. Київ : Рад. шк., 1985. 312 с.
38. Струманський В. П. Педагогіка народно-побутового життя української людності. *Рідна школа*. 1996. № 9.
39. Сявавко Є. І. Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку. Київ : Наук. думка, 1974. 151 с.
40. Українська культура : лекції. За ред. Д. Антоновича. Київ : Либідь, 1993. 588 с.
41. Фіцула М. М. Педагогіка : [навч. посіб. для студентів вищих пед. закладів освіти]. Київ : Видав. центр “Академія”, 2002. 528 с.

Семінарське заняття 1.2. Навчальні заклади та педагогічна думка в епоху Відродження та Козацької доби в Україні (XVI-XVIII ст.)

Запитання і завдання:

1. Назвіть захисників усього українського в умовах чужоземної колонізації. Перелічіть чинники українського національного відродження.
2. Розкрийте наслідки Берестейської церковної унії для українського народу.
3. Назвіть та обґрунтуйте чинники виникнення братських шкіл в Україні.
4. Покажіть роль братських шкіл у розвитку українського національного шкільництва.
5. Оцініть внесок Острозької академії в українську педагогічну культуру.
6. Розкажіть про діяльність Києво-Могилянської академії.

7. Проаналізуйте статут Львівської братської школи і висловіть свою думку щодо таких проблем: які дидактичні принципи реалізовувалися в навчальній роботі цих шкіл; знайдіть у статуті положення, що переконливо доводять існування у братських школах класно-урочної системи; знайдіть у статуті підтвердження існування елементів самоврядування в братських школах; якими мовами (і чому саме цими) здійснювалося навчання в цих школах?; у тексті статуту знайдіть підтвердження гуманного ставлення вчителів до учнів і приклади демократичних основ діяльності цих шкіл; як поєднувалися в діяльності братських шкіл ідеї народної і християнської педагогіки?; які методи виховання застосовували вчителі братських шкіл?

8. Проаналізуйте працю кін. XVII ст. “Шкільна благопристойність”. Розкрийте свою думку щодо питань діяльності шкіл і життя школярів, змальованих у творі, зокрема, ставлення учнів до навчання, книги; поведінка учнів у стінах школи; фізичні покарання школярів; взаємовідношення школярів, ставлення до батьків; санітарні умови школи.

9. Розкрийте політичні й духовні причини входження Війська Запорізького (в особі гетьмана) до складу Київського шкільного братства. Прокоментуйте наслідки такого кроку.

10. Проаналізуйте, які українські гетьмани доклали найбільших зусиль для розвитку української освіти. У чому полягали їхні зусилля? Як Ви можете оцінити рівень освіченості козацької верхівки та рядових козаків у різні періоди існування козацтва?

11. На Вашу думку, чому козацьку педагогіку називають проявом української педагогіки?

12. Проаналізуйте внесок Петра Могили в розвиток освіти в Україні.

13. Розкрийте діяльність шкіл мандрівних дяків як педагогічного явища.

14. Покажіть зміни структури закладів освіти Правобережної і Лівобережної України XVIII ст. Якими причинами політичного характеру вони були зумовлені?

Список літератури

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник. Київ : Либідь, 1998. 560 с.
2. Бабишин С. Д. Школи Запорізької Січі. *Радянська школа*. 1991. № 6.
3. Багалій Д. Історія Слобідської України. Харків : Основи, 1990. 255 с.
4. Беринда П. Із “Лексикона...”. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 84–86.

5. Варкалець О. На традиціях народної педагогіки. Моральне виховання в західноукраїнських братських школах (XVI–XVII ст.). *Рідна школа*. 1997. № 7–8.
6. Васюк О. В., Сопівник І. В. Історія української педагогіки і освіти : навч. посіб.-хрестоматія. 2-ге вид., доп. і перероб. Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2015. 644 с.
7. Васюк О. В. Теорія і історія соціального виховання : підручн. Київ : ЦП “Компринт”, 2018. 419 с.
8. Вишенський І. Твори. Київ : Дніпро, 1986. 247 с.
9. Довідник для педагога-аграрника : навч. вид. Укладачі : О. В. Васюк, С. В. Виговська. Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2014. 444 с.
10. Дроб’язко П. І. Українська національна школа: витоки і сучасність : посіб. Київ : Академія, 1997. 181 с.
11. Енциклопедія освіти. Академія пед. наук України ; головний ред. В. К. Кремінь. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
12. Зайченко І. В. Історія педагогіки : у двох книгах. Книга II. Школа, освіта і педагогічна думка в Україні : [навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів]. Київ : Видав. дім “Слово”, 2010. 1032 с.
13. История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в. : учеб. пособ. для учебных заведений. Под ред. А. И. Пискунова. 2-е изд., испр. и доп. М. : Сфера, 2004. 510 с.
14. Ісаєвич Я. Д. Братства та їх роль у розвитку української культури XVI–XVII ст. Київ : Наук. думка, 1966. 251 с.
15. Ісаєвич Я. Д. Освітній рух в Україні XVII ст.: східна традиція і західні впливи. *Київська старовина*. 1995. № 1.
16. Історія української педагогіки і освіти : навч. посіб.-хрестоматія. Укладачі О. В. Васюк, І. В. Сопівник. Київ : НАКККіМ, 2011. 600 с.
17. Кметь М. Козацька магія. *Освіта*. 1990. 27 липня.
18. Книга вчить як на світі жить. Книга для читання з народознавства. Суми : [б. в.], 1996. С. 5–36.
19. Кузь В. Г., Руденко Ю. Д., Губко О. Т. Українська козацька педагогіка і духовність. Умань : [б. в.], 1995. 116 с.
20. Коваленко Г. Українська історія. Львів, 1912. С. 85–115.
21. Кузь В. Г., Руденко Ю. Д., Сергійчук З. О. Основи національного виховання. Київ : 1993. 152 с.
22. Левківський М. В. Історія педагогіки : підруч. Київ : Центр навч. літ-ри, 2003. 360 с.
23. Лузан П. Г., Васюк О. В. Історія педагогіки та освіти в Україні : навч. посіб. Київ : НАКККіМ, 2010. 296 с.

24. Лузан П. Г., Васюк О. В., Бернова О. М. Історія педагогіки та освіти в Україні : навч. посіб. Київ : ДАКККіМ, 2007. 302 с.
25. Любар О. О. Школа на Правобережній Україні (друга половина XVII–XVIII ст.). *Радянська школа*. 1991. № 2, 3, 4.
26. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української школи і педагогіки : навч. посіб. За ред. О. О. Любара. Київ : Знання КОО, 2003. 456 с.
27. Мединский Е. М. Братские школы Украины и Белоруссии в XVI–XVII ст. и их роль в воссоединении Украины с Россией. Киев : Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1958. 176 с.
28. Микитась В. Давньоукраїнські студенти і професори. Київ : Абрис, 1994. 287 с.
29. Митюрлов Б. Н. Проблема формирования личности в трудах отечественных проветителей XVI–XVII вв. *Советская педагогика*. 1983. № 9.
30. Митюрлов Б. Н. Развитие педагогической мысли на Украине в XVI–XVII вв. Киев : Рад. шк., 1968. 211 с.
31. Мицько І. З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія. Київ : Наук. думка, 1990. 190 с.
32. Нариси з історії розвитку педагогічної думки : навч. посіб. Укладачі С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. Київ : Центр навч. літ-ри, 2003. 308 с.
33. Огієнко І. І. Українська культура. Київ : Вид-во книгарні Є. Череповського, 1992. 272 с.
34. Олійник О. С. Козацька читанка. *Радянська школа*. 1989. № 4.
35. Острянин Д. Х. Світогляд М. О. Максимовича. Київ : Держполітвидав, 1960. 165 с.
36. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР (XVIII – перша половина XIX вв.). Отв. ред. М. Ф. Шабаева. М. : Педагогика, 1973. С. 399–418.
37. Полоцький С. “Обід душевний” і “Вечеря душевна”. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 95–100.
38. Прокопович Ф. Духовний регламент. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 114–122.
39. Прокопович Ф. Філософські твори. У 3-х т. Київ : Наук. думка, 1979.
40. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні : нариси (X–поч. XX ст.). За ред. М. Д. Ярмаченка. Київ : Рад. шк., 1991. 381 с.
41. Руденко Ю. В., Руденко В. Виховання в учнів лицарської духовності. *Рідна школа*. 1996. № 7. С. 51–55.

42. Савчин І. Львівське Братство. Київ : Рад. письменник, 1990. 254 с.
43. Семчишин М. Тисяча років української культури. 2-е вид. Київ : Друга рука : МП Фенікс, 1993. 550 с.
44. Славинецький Є. Громадянство звичаїв дитячих. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 61–65.
45. Сопівник Р. В., Васюк О. В., Сопівник І. В. Історія національної педагогіки : довідник. Київ : ДАКККіМ, 2011. 236 с.
46. Статті про Львів. Львівське Успенське братство, його школа і друкарня. URL : <http://map.lviv.ua/statti/isaevych3.html>.
47. Статут Львівської братської школи 1586 року. Порядок шкільний. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 91–95.
48. Стратий Я. М., Литвинов В. Д., Андрушко В. А. Описание курсов философии и риторики профессоров Киево-Могилянской академии. Киев : Наук. думка, 1982. 347 с.
49. Ткачук В. Феномен козацької республіки. *Рідна школа*. 1995. № 6.
50. Українська культура : лекції. За ред. Д. Антонович. Київ : Либідь, 1993. 588 с.
51. Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки. Укладачі О. В. Васюк, І. В. Сопівник. Київ : ДАКККіМ, 2010. 600 с.
52. Цось А. Бойовитість духу і порив до життя. *Вища школа*. 1995. № 1.
53. Цось А. Культ фізичної досконалості запорозьких козаків. *Рідна школа*. 1996. № 5,6.
54. Чижевський Д. Історія української літератури. Київ : Академія, 2003 . 568 с.
55. Яворницький Д. І. Гетьман Петро Конашевич Сагайдачний. Дніпропетровськ : Січ, 1991. 70 с.
56. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків. У 3-х т. Київ : Ін-т історії, 1990. Т. 1. 592 с.

Семінарське заняття 1.3. Освітні процеси кінця XVIII– першої пол. XIX ст. Розвиток демократичних педагогічних ідей українськими просвітителями першої половини XIX ст.

Запитання і завдання:

1. Назвіть зміни у структурі закладів освіти Лівобережної та Правобережної України останньої чверті XVIII ст. Які причини політичного характеру сприяли цим змінам?

2. Користуючись додатковою літературою, охарактеризуйте негативні й позитивні наслідки діяльності Едукаційної комісії.

3. Розкрийте економічні й політичні чинники освітніх реформ першої пол. XIX ст. Назвіть події, що мали місце в політичному житті Західної Європи та Російської імперії, що спричинили ці реформи.

4. Проаналізуйте ставлення російського царату до Києво-Могилянської академії, наводячи конкретні історичні факти.

5. Перерахуйте основні причини виникнення громадсько-педагогічного руху в середині XIX ст. Які саме прояви цього руху є характерними для педагогів України? Які ідеї були головними для української педагогічної публіцистики цього часу?

6. Назвіть обставини, за яких М. Пирогов започаткував широкий суспільно-педагогічний рух.

7. Розкрийте твердження Г. Сковороди: “Виховання криється в природі самого народу, як вогонь і світло невидиме у кремені”.

8. Назвіть головні умови, що потрібні людині для щастя (за Г. Сковородою).

9. Поясніть, чому академік І. Зязюн, назвав “педагогікою серця” теорію виховання Г. Сковороди?

10. Назвіть твори Т. Шевченка, в яких розкрито його ставлення до народних учителів та суть цього ставлення.

11. Проаналізуйте “Буквар Південноруський” Т. Шевченка. Назвіть традиційні для шкільних підручників складові частини цього видання, які мали місце у виданнях відповідного типу першої пол. XIX ст., та елементи народної педагогіки, що застосовано в цьому підручнику.

12. Назвіть риси, притаманні виховному ідеалу Т. Шевченка.

13. Охарактеризуйте погляди Г. Сковороди, О. Духновича щодо народності та природовідповідності виховання.

14. Розкрийте погляди І. Пирогова щодо необхідності зв'язку школи із життям.

15. Охарактеризуйте філантропічну діяльність О. Духновича.

16. Назвіть недоліки виховання за М. Пироговим.

Список літератури

1. Алексюк А. Н., Савенок Г. Г. Педагогические взгляды Н. И. Пирогова. *Пирогов Н. И. Избранные педагогические сочинения*. М. : Педагогика, 1985. 496 с.

2. Васюк О. В., Сопівник І. В. Історія української педагогіки і освіти : навч. посіб.-хрестоматія. 2-ге вид., доп. і перероб. Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2015. 644 с.
3. Васюк О. В. Теорія і історія соціального виховання : підручн. Київ : ЦП “Компринт”, 2018. 419 с.
4. Довідник для педагога-аграрника : навч. вид. Укладачі : О. В. Васюк, С. В. Виговська. Ніжин : ПП Лисенко М.М., 2014. 444 с.
5. Дроб’язко П. І. Українська національна школа: витоки і сучасність : посіб. Київ : Академія, 1997. 181 с.
6. Духнович О. В. Народна педагогія. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 200–205.
7. Енциклопедія освіти. Академія пед. наук України ; головний ред. В. К. Кремінь. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
8. Жупанін С. І. Народознавча педагогіка Олександра Духновича. *Рідна школа*. 1992. № 9–10.
9. Історія педагогіки. За ред. М. С. Гриценка. Київ : Вища шк., 1973. 447 с.
10. Історія української педагогіки і освіти : навч. посіб.-хрестоматія. Укладачі О. В. Васюк, І. В. Сопівник. Київ : НАКККіМ, 2011. 600 с.
11. Костомаров М. І. Дві руські народності. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 177–180.
12. Куліш П. О. Листи з хутора. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 181–187.
13. Левківський М. В. Історія педагогіки : підруч. Київ : Центр навч. літ-ри, 2003. 360 с.
14. Лузан П. Г., Васюк О. В. Історія педагогіки та освіти в Україні : навч. посіб. Київ : НАКККіМ, 2010. 296 с.
15. Лузан П. Г., Васюк О. В., Бернова О. М. Історія педагогіки та освіти в Україні : навч. посіб. Київ : ДАКККіМ, 2007. 302 с.
16. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української школи і педагогіки : навч. посіб. За ред. О. О. Любара. Київ : Знання КОО, 2003. 456 с.
17. Машталер О. В. Педагогічна і освітня діяльність О. В. Духновича. За ред. О. Р. Мазуркевич. Київ : Рад. шк., 1966. 148 с.
18. Медвідь Л. А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні : навч. посіб. Київ : Вікар, 2003. 335 с.

19. Нариси з історії розвитку педагогічної думки : навч. посіб. Укладачі С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. Київ : Центр навч. літ-ри, 2003. 308 с.

20. Пирогов М. І. Питання життя. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 205–209.

21. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні : нариси (X–поч. XX ст.). За ред. М. Д. Ярмаченка. Київ : Рад. шк., 1991. 381 с.

22. Сковорода Г. С. Байки Харківські. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 134–136.

23. Сковорода Г. С. Вдячний Єродій. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 122–129.

24. Сопівник Р. В., Васюк О. В., Сопівник І. В. Історія національної педагогіки : довідник. Київ : ДАКККиМ, 2011. 236 с.

25. Федоренко Д. Г. Шевченко і народна педагогіка. *Рідна школа*. 1993. № 3.

26. Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки. Укладачі О. В. Васюк, І. В. Сопівник. Київ : ДАКККиМ, 2010. 600 с.

27. Чавдаров С. Х. Педагогічні ідеї Тараса Григоровича Шевченка. Київ : Рад шк., 1953. 208 с.

28. Чавдаров С. Х. Тарас Григорович Шевченко і народна освіта. Київ : Вид-во Київського ун-ту, 1961. 56 с.

29. Шевченко Т. Г. Букварь южнорусській. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 166–176.

Семінарське заняття 1.4. Педагогічна теорія К.Ушинського і її втілення в практику виховання і освіти

Запитання і завдання:

1. Розкрийте зміст антропологічного підходу, застосованого К. Ушинським до характеристики педагогічних явищ і процесів.

2. Назвіть історичні приклади, які наводить К. Ушинський у роботі “Праця в її психічному та виховному значенні”, з метою обґрунтування залежності існування держави від характеру праці, яка в ній існує.

3. Спираючись на аргументи статті видатного педагога “Праця в її психічному та виховному значенні”, переконайте, що праця є домінантним інструментом створення матеріальних цінностей і є необхідною для духовного і фізичного удосконалення особистості, для підтримки гідності людини, для щастя і свободи людини. Прокоментуйте тезу К. Ушинського: “Саме

виховання, якщо воно бажає щастя людині повинне виховувати її не для щастя, а готувати для праці життя... ; Виховання повинне розвивати в людині звичку до праці, воно має дати їй можливість знайти для себе працю в житті”.

4. Перелічіть види усної народної творчості, які використав К. Ушинський у своїх навчальних книгах.

5. Сформулюйте елементи спільності та відмінності у виховних системах європейських народів за К. Ушинським.

6. Розкрийте, в чому полягає значення для дитини вивчення іноземної та рідної мов за К. Ушинським.

7. Прокоментуйте наведені вислови К. Ушинського: “Якщо педагогіка хоче виховувати людину в усіх відношеннях, то вона повинна, передусім, пізнати її також в усіх відношеннях; Одна педагогічна практика без теорії – теж саме, що знахарство в медицині; ... педагог повинен багато вчитися, щоб розуміти душу в її проявах і багато думати про мету, предмет і засоби виховної майстерності, перш ніж стати практиком; Мало успіху буде мати та школа, до якої дитя приходить, як із раю до пекла, і з якої біжить як із темного пекла”.

8. Розкрийте, як К. Ушинський обґрунтовує важливість формування в дітей національного характеру, моралі, світогляду та духовності. Чи актуальними є його думки щодо цих питань для нинішньої школи?

9. Проаналізуйте як співвідносяться елементи загальнолюдської та національної моралі в концепції народного виховання видатного педагога. Якому з виховних напрямів (загальнолюдському або національному) він віддає перевагу? Який із них є нині домінантним у сучасних вихованих концепціях в Україні?

10. Сформулюйте мету навчання за К. Ушинським.

11. Дайте визначення змісту освіти в народній школі за К. Ушинським.

12. Назвіть види уваги і пам’яті за К. Ушинським.

13. Сформулюйте ставлення К. Ушинського до ігрових методів навчання.

14. Розкрийте свою думку щодо критики К. Ушинським позицій теорій матеріальної і формальної освіти.

15. Проаналізуйте навчальні книги К. Ушинського та сформулюйте власну думку щодо того, які матеріали цих підручників ви могли б використати для виховання і навчання дітей сучасної школи.

Список літератури

1. Антология педагогической мысли России второй половины XIX – начала XX вв. М. : Педагогика, 1990. С. 38–70.

2. Васюк О. В., Сопівник І. В. Історія української педагогіки і освіти : навч. посіб.-хрестоматія. 2-ге вид., доп. і перероб. Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2015. 644 с.
3. Васюк О. В. Теорія і історія соціального виховання : підручн. Київ : ЦП “Компринт”, 2018. 419 с.
4. Гончаров Н. К. К. Д. Ушинський – великий педагог-гуманіст (до 150-річчя з дня народження). Київ : Знання, 1974. 56 с.
5. Довідник для педагога-аграрника : навч. вид. Укладачі : О. В. Васюк, С. В. Виговська. Ніжин : ПП Лисенко М.М., 2014. 444 с.
6. Дроб’язко П. І. Українська національна школа: витоки і сучасність : посіб. Київ : Академія, 1997. 181 с.
7. Енциклопедія освіти. Академія пед. наук України ; головний ред. В. К. Кремінь. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
8. Жаданова О. М. Праця як один із чинників духовно-морального виховання у творчості К. Д. Ушинського. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2011. № 2 (43). С. 38–45.
9. Ілійчук Л. В. Особистість учителя у педагогічній спадщині К. Д. Ушинського. URL : <http://conf.kubg.edu.ua/index.php/courses/ushynskyi/paper/viewFile/10/18>
10. Історія педагогіки. За ред. М. С. Гриценка. Київ : Вища шк., 1973. 447 с.
11. Історія української педагогіки і освіти : навч. посіб.-хрестоматія. Укладачі О. В. Васюк, І. В. Сопівник. Київ : НАКККіМ, 2011. 600 с.
12. Історія української школи і педагогіки : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 209–262.
13. Каптерев П. Ф. История русской педагогики (об Ушинском). *Педагогика*. 1996. № 2.
14. Ковальчук В. І. Ідеї народності у спадщині К. Д. Ушинського у вимірах сучасної освіти. *Матеріали Міжн. наук.-практ. конф. (20–21 лютого 2014 року, м. Київ)*. Київ. С. 210–219.
15. Левківський М. В. Історія педагогіки : підруч. Київ : Центр навч. літ-ри, 2003. 360 с.
16. Лордкипанидзе Д. О., Днепров Э. Д. Педагогическое наследие К. Д. Ушинского. *Избранные пед. соч.* В 2-х т. Т. 2. М. : Педагогика, 1974. С. 365–415.
17. Лордкипанидзе Д. О. Педагогическое учение К. Д. Ушинского. Тбилиси : Изд-во Тбилисского ун-та, 1974. 441 с.
18. Лузан П. Г., Васюк О. В. Історія педагогіки та освіти в Україні : навч. посіб. Київ : НАКККіМ, 2010. 296 с.

19. Лузан П. Г., Васюк О. В., Бернова О. М. Історія педагогіки та освіти в Україні : навч. посіб. Київ : ДАКККіМ, 2007. 302 с.
20. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української школи і педагогіки : навч. посіб. За ред. О. О. Любара. Київ : Знання КОО, 2003. 456 с.
21. Нариси з історії розвитку педагогічної думки : навч. посіб. Укладачі С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. Київ : Центр навч. літ-ри, 2003. 308 с.
22. Олійник М. Родовід. *Радянська школа*. 1989. № 7. С. 84.
23. Соловейчик С. Час ученичества. М. : Дет. лит-ра, 1972. 256 с.
24. Сопівник Р. В., Васюк О. В., Сопівник І. В. Історія національної педагогіки : довідник. Київ : ДАКККіМ, 2011. 236 с.
25. Струминский В. Я. Очерки жизни и педагогической деятельности К. Д. Ушинского. М. : Учпедгиз, 1960. 348 с.
26. Терлецький В. Костянтин Ушинський, його предки і нащадки. *Освіта*. 1991. 21 листопада.
27. Ушинський К. Д. Про виховання розуму. К. Д. Ушинський. *Твори*. В 6 т. Т. 6. Київ : Рад. шк., 1955. С. 371–379.
28. Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні К. Д. Ушинський. *Вибрані педагогічні твори*. В 2-х т. Т. 1. Київ : Рад. шк., 1983. С. 43–103.
29. Ушинський К. Д. Рідне слово. К. Д. Ушинський. *Вибрані педагогічні твори*. В 2 т. Т. 1. Київ : Рад. шк., 1983. С. 121–133.
30. Ушинський К. Д. Питання про народні школи. К. Д. Ушинський. *Вибрані педагогічні твори*. В 2 т. Т. 2. Київ : Рад. шк., 1983. С. 56–63.
31. Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки. Укладачі О. В. Васюк, І. В. Сопівник. Київ : ДАКККіМ, 2010. 600 с.

Змістовий модуль II.

Розвиток освіти та педагогічної думки у кінці XIX початку XX ст.

Семінарське заняття 2.1. Питання освіти та виховання у творчій спадщині громадсько-політичних діячів України XIX – поч. XX ст. Освіта, шкільництво і педагогічна думка в Україні в 1917-1919 рр.

Запитання і завдання:

1. Перелічіть нові типи навчальних закладів, які започаткували основні освітні реформи другої пол. XIX ст.
2. Поміркуйте над проблемами розвитку народної школи у другій пол. XIX ст. Якими типами закладів освіти була представлена початкова школа в

Україні в цей час? Які відомства й організації їх створювали? Чим ці заклади освіти відрізнялися між собою? Яким школам і чому віддавав перевагу уряд? Назвіть недоліки чи переваги існування багатьох типів початкових шкіл у цей період?

3. Розкрийте освітню діяльність земств та те, як змінювалася вона протягом часу. Поміркуйте, чи можна співставити освітню діяльність органів місцевого самоврядування поч. та кін. ХХ ст.?

4. Охарактеризуйте педагогічну діяльність М. Корфа.

5. Назвіть дату і місце створення першої в Україні недільної школи. Які видатні діячі української культури мають відношення до її відкриття, діяльності та методичного забезпечення?

6. Висловіть власну думку щодо переваг і недоліків існування окремо системи жіночої освіти в Україні в цей період. На Вашу думку, чи доцільним є створення в сучасних умовах жіночих гімназій?

7. Назвіть, якими були недоліки та переваги існування одночасно в ХІХ ст. двох типів середньої освіти: класичної і реальної. Хто з видатних педагогів, активних суспільних діячів ХІХ ст. віддавав перевагу реальній, класичній чи єдиній школі, й чому? На Вашу думку, чи є доцільним організація тепер єдиної загальноосвітньої середньої школи?

8. Охарактеризуйте роль товариства “Просвіта” в українській освіті.

9. Прокоментуйте ставлення уряду Центральної Ради до проблеми щодо організації освіти для українців і представників національних меншин.

10. Розкрийте принцип децентралізації управління освітою, що був запропонований урядом Української Народної Республіки. Чи підтримав ця лінію уряд П. Скоропадського?

11. Розкрийте “державний компонент” змісту освіти, що був визначений для обов’язкового опанування в усіх школах за часів Української Народної Республіки.

12. Проаналізуйте провідну ідею фрагменту “Школа” статті Л. Українки “Волинські образки”.

13. Охарактеризуйте основні сфери науково-педагогічних інтересів С. Русової (І. Огієнка).

14. Розкрийте принцип “самодержавство, православ’я, народність”, який був підґрунтям освітньої політики Росії в другій третині ХІХ ст.

15. Назвіть спільне та відмінне в програмних документах урядів Української Народної Республіки та гетьмана П. Скоропадського. Чим зумовлена схожість та відмінність?

16. Поясніть, чим обґрунтовується у вітчизняній педагогічній думці ХІХ – поч. ХХ ст. домінантна роль ідеї народності освіти й виховання?

17. Поміркуйте над цитатами: “Ані один народ не знає такого тернистого шляху, якого зазнали українці. Ми завше несли на Москву свою культуру, свою науку, несли з щирим серцем освічених людей, а сама Москва тільки й марила, що про русифікацію. Вона завше дивилась на нас оком дужчого силою, дивилась як на завойований народ. Культуру нашу віками брали, охоче приймали й нас самих, проте завше тільки й марили, аби й нас зробити своїми рабами, аби звести всі притаманні обміни наші, щоб не було видно, звідки береться культура на Москві, щоб показати, що українці – той же само московський народ, а мова наша – тільки наріччя їхньої”. (І. Огієнко); Б. Грінченко: “Тільки тоді вчителі стоятимуть на належній висоті, коли думку про швидке засвоювання учнями того чи іншого повідомлення не супроводжуватиме думка про порвані чоботи чи пальто. Тільки тоді вчителі стануть повністю народними вчителями. Тільки тоді й суспільство інакше гляне на народних учителів, тільки тоді вони здобудуть визнання та вплив у сучасному житті”. Чи поділяєте Ви думки авторів наведених цитат? Наскільки актуальними вони є для української педагогіки? Чим обґрунтовується саме таке пояснення того чи іншого питання у цитатах?

Список літератури

1. Алчевська Х. Д. Передуманное и пережитое. *Антология педагогической мысли Украинской ССР*. М. : Педагогика, 1988. С. 258–264.
2. Березюк О. С. Педагогічні погляди Лесі Українки. URL : <http://studentam.net.ua/content/view/8248/95/>.
3. Беленька Г. Педагогічні погляди Михайла Драгоманова у дзеркалі сучасності. *Витоки педагогічної майстерності*. 2015. Вип. 15. С. 72–76.
4. Васюк О., Виговська С. Образ учителя у творчості Івана Франка. *Комунікативний дискурс: наукова рецепція і стратегії дослідження* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., (Київ, 07–08 квіт. 2016 р.). Київ : Міленіум, 2016. С. 17–18.
5. Васюк О., Виговська С. Педагогічна діяльність М. Грушевського. *Феномен Михайла Грушевського як державного діяча, науковця, громадянина*

(до 150-річчя від дня народження) : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 19–20 трав. 2016 р.). Київ : Міленіум, 2016. С. 133–134.

6. Васюк О. В., Сопівник І. В. Історія української педагогіки і освіти : навч. посіб.-хрестоматія. 2-ге вид., доп. і перероб. Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2015. 644 с.

7. Васюк О. В. Теорія і історія соціального виховання : підручн. Київ : ЦП “Компринт”, 2018. 419 с.

8. Веркалець М. М. Педагогічні ідеї Б. Грінченка. Київ : Знання, 1990. 48 с.

9. Гайдученко Ю. О. Проблема духовно-морального виховання дітей у творчій спадщині Бориса Грінченка. URL : <http://srw.kspu.edu/wp-content/uploads/2012/03/Gaidychenko.pdf>.

10. Герасименко С. Ю. Науково-педагогічна та просвітницька діяльність Михайла Грушевського (1894–1917 рр.) : дис. ... канд.. пед. наук : 13.00.01. Дрогобич, 2012. 235 с.

11. Грабовський П. А. Дещо про освіту на Україні. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 351–353.

12. Гриценко М. С. Нариси з історії школи в Українській РСР. Київ : Рад. шк., 1966. 260 с.

13. Грінченко Б. Д. Якої нам треба школи. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 293–300.

14. Грушевський М. С. Про українську мову і українську школу. Київ : Веселка, 1991. 46 с.

15. Грушевський М. С. Шкільна мова. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 370–371.

16. Довідник для педагога-аграрника : навч. вид. Укладачі : О. В. Васюк, С. В. Виговська. Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2014. 444 с.

17. Драгоманов М. П. Листи на Наддніпрянську Україну. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 284–286.

18. Дроб’язко П. І. Українська національна школа : витоки і сучасність : посіб. Київ : Академія, 1997. 181 с.

19. Енциклопедія освіти. Академія пед. наук України ; головний ред. В. К. Кремінь. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
20. Історія педагогіки. За ред. М. С. Гриценка. Київ : Вища шк., 1973. 447 с.
21. Історія української педагогіки і освіти : навч. посіб.-хрестоматія. Укладачі О. В. Васюк, І. В. Сопівник. Київ : НАКККіМ, 2011. 600 с.
22. Історія української школи і педагогіки : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. 766 с.
23. Клімашевська О. А. Педагогічна спадщина Б. Грінченка в практичній роботі Олексіївської неповної середньої школи № 21 ім. Б. Д. Грінченка. *Освіта на Луганщині*. 1997. № 3. С. 73–78.
24. Коломієць Л. І. Історіографічні аспекти професійної підготовки вчителя початкових класів до забезпечення наступності навчання. *Педагогічні науки*. 2012. Вип. 20. С. 109–114.
25. Левківський М. В. Історія педагогіки : підруч. Київ : Центр навч. літ-ри, 2003. 360 с.
26. Лубенець Т. Педагогические беседы. *Антология педагогической мысли Украинской ССР*. М. : Педагогика, 1988. С. 324–335.
27. Лузан П. Г., Васюк О. В. Історія педагогіки та освіти в Україні : навч. посіб. Київ : НАКККіМ, 2010. 296 с.
28. Лузан П. Г., Васюк О. В., Бернова О. М. Історія педагогіки та освіти в Україні : навч. посіб. Київ : ДАКККіМ, 2007. 302 с.
29. Любар О. О. Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української школи і педагогіки: навч. посіб. За ред. О. О. Любара. Київ : Знання КОО, 2003. 456 с.
30. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX – XX століття) : хрестоматія. Упорядник Л. Д. Березівська та ін. Київ : Наук. Світ, 2003. 418 с.
31. Муравицька М. Апостол правди і науки. Концепція національної освіти М. П. Драгоманова. *Рідна школа*. 1996. № 4. С. 5–7.
32. Мухін М. І. Педагогічні погляди і освітня діяльність Х. Д. Алчевської. Київ : Вища шк., 1979. 284 с.
33. Нариси з історії розвитку педагогічної думки : навч. посіб. Укладачі С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. Київ : Центр навч. літ-ри, 2003. 308 с.
34. Неживий О. І. Для рідного слова. Творча спадщина Б. Грінченка і проблеми національного виховання. Луганськ : [б. в.], 1994. 191 с.

35. Огієнко І. І. Наука про рідномовні обов'язки. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 375–377.
36. Проскура О. В. Біля джерел української педагогічної думки. *С. Русова. Вибрані педагогічні твори*. Київ : Освіта, 1996. С. 5–33.
37. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні : нариси (X–поч. XX ст.). За ред. М. Д. Ярмаченка. Київ : Рад. шк., 1991. 381 с.
38. Русова С. Ф. Нова школа. *С. Ф. Русова. Вибрані педагогічні твори: у 2-х т.* Київ : Освіта, 1996. С. 207–218.
39. Савинець В. К. Іван Франко і сучасна йому педагогічна думка в Галичині. Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1961. 91 с.
40. Смаль В. З. Педагогічні ідеї І. Франка. Київ : Рад. шк., 1966. 187 с.
41. Сопівник Р. В., Васюк О. В., Сопівник Р. В. Історія національної педагогіки : довідник. Київ : ДАКККіМ, 2011. 236 с.
42. Українка Л. Волинські образки. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 334–339.
43. Франко І. Твори. В 2-х т. – Т. 2 : *Оповідання*. Київ : Дніпро, 1986. С. 462–477.
44. Франко І. Я. «Schoneschreiben». *Зібрання творів*. У 50-ти т. Т. 15. Київ : Наук. думка. 1978. С. 85–91.
45. Франко І. Я. Наші народні школи і їх потреби. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 308–314.
46. Франко І. Я. Чого хоче “Галицька робітницька громада”. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 306–308.
47. Хомич Л. О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів. Київ : “Магістр – S”, 1998. 200 с.
48. Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки. Укладачі О. В. Васюк, І. В. Сопівник. Київ : ДАКККіМ, 2010. 600 с.
49. Шиманська І. Ф. Леся Українка про освіту та виховання. Київ : Рад. шк., 1973. 112 с.
50. Яремчук В. Питання підготовки українознавчих кадрів у педагогічній спадщині М. Грушевського. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2012. Вип. 42. С. 350–355.

Семінарське заняття 2.2. Розвиток освіти і педагогічної думки в Україні в роки Радянської влади. Педагогічна діяльність і провідні педагогічні ідеї А.Макаренка та В.Сухомлинського.

Запитання і завдання:

1. Розкрийте сутність комплексної системи навчання.
2. Визначте особливості національної української системи освіти в 1920-ті рр.
3. Покажіть відмінність між українською та російською системами народної освіти 1920-х рр.
4. Сформулюйте мету і розкрийте завдання, якими керувались партійно-керівничі органи, створюючи в 1920-ті рр. нову школу.
5. Дайте визначення понять: “уніфікація”; “педологія”; “комплексна система навчання”; “проблемне навчання”; “метод проектів”; “програмоване навчання”.
6. Розкрийте поняття “педологія”.
7. Охарактеризуйте особливості освітньої політики в Україні в 1930–1950-ті рр.
8. Прокоментуйте організацію навчання у школі за класно-урочною системою навчання після прийняття в 1932 р. постанови “Про навчальні програми і режим в початковій і середній школі”.
9. Висловіть свою думку щодо наслідків постанови “Про педологічні перекручення в системі Наркомосу”, що була прийнята в 1936 р.
10. Назвіть документи, що були прийняті щодо розвитку системи освіти періоду Великої вітчизняної війни.
11. Проаналізуйте особливості освітньої політики уряду СРСР у роки другої світової війни.
12. Підготуйте повідомлення про сутність проблемного навчання.
13. Підготуйте доповідь про особливості дослідницького методу в навчанні.
14. Дайте оцінку методам навчання, що упродовжувалися в школі в 60-ті рр. ХХ ст.
15. Виокреміть етапи та охарактеризуйте причини переходу системи освіти до загальної середньої освіти.
16. Розкрийте концепцію національного виховання Г. Ващенка.
17. Проаналізуйте виховний ідеал за Г. Ващенком.
18. Поміркуйте над цитатою: “Отже, коли ми хочемо виховати в української молоді міцну волю і суцільність характеру, треба передусім, прищепити їм прагнення до високої мети, що об’єднувала б увесь український

народ. Такою метою є благо і щастя Батьківщини. Як сказано вище, гаслом, під яким має провадитися виховання української молоді, є: служба Богові й Батьківщині. Перша абсолютна вартість для молоді є Бог, друга – Батьківщина” (Григорій Ващенко). Чи згодні Ви з автором наведеної цитати? Наскільки сучасною вона є для національного виховання?

19. Розкрийте соціально-педагогічне вчення С. Шацького про колектив.

20. Охарактеризуйте соціально-педагогічну діяльність літніх дитячих колоній С. Шацького.

21. Із твору С. Шацького “Школа для дітей або діти для школи” випишіть ідеї про єдність школи і середовища.

22. Охарактеризуйте ідеї, що розроблялися на “Станції” С. Шацького.

23. Розкрийте мету трудового виховання П. Блонського.

24. Охарактеризуйте концепцію трудової школи П. Блонського.

25. Прокоментуйте теорію естетичного виховання П. Блонського.

26. Покажіть, як вирішувалася проблема дитячої безпритульності у 1920–1950-ті рр.

27. Назвіть основні етапи життєвого шляху А. Макаренка.

28. Охарактеризуйте провідні принципи розвитку колективу в педагогічній системі А. Макаренка.

29. Перерахуйте провідні ознаки дитячого колективу, що обґрунтував А. Макаренко.

30. Розкрийте сутність та шляхи реалізації принципу бадьорого життя колективу в педагогічній практиці А. Макаренка.

31. Розкажіть про сутність діалектики інтересів колективу й особистості в теорії і практиці колективного виховання А. Макаренка. Чи є ця теорія актуальною для сучасної школи? Обґрунтуйте свою точку зору.

32. Розкрийте мету виховання за А. Макаренком.

33. Проаналізуйте сутність принципу педагогічного гуманізму за В. Сухомлинським і за А. Макаренком.

34. Перелічіть педагогічні умови ефективної організації трудового виховання дітей за А. Макаренком і за В. Сухомлинським.

35. Розкрийте особливості використання методу моральних настанов у системах виховання А. Макаренка і В. Сухомлинського.

36. Сформулюйте мету-перспективу дитячого колективу за А. Макаренком.

37. Назвіть типи перспектив, які А. Макаренко вважав за доцільне організовувати в житті дитячого колективу.

38. Сформулюйте мету виховання за В. Сухомлинським.

39. Які провідні народно-педагогічні засоби застосовував В. Сухомлинський у своїй педагогічній системі?

40. Назвіть основні методи виховання почуттів у дітей, що мали місце в педагогічній системі В. Сухомлинського.

41. Розкажіть про методику формування громадянських якостей школярів за В. Сухомлинським.

42. Розкрийте недоліки сімейного виховання, що знайшли висвітлення у творах В. Сухомлинського.

43. Проаналізуйте трудові традиції, що існували в Павлиській середній загальноосвітній школі.

44. Розкрийте сутність морального самовиховання за В. Сухомлинським. Проаналізуйте програму самовиховання моральної культури, запропоновану педагогом (“Сто порад учителям”).

45. Прокоментуйте думку В. Сухомлинського та наведіть взірці з праць педагога, що ілюструють її: “Учіть своїх вихованців бачити людину. Нехай кожний навчиться бачити в людині, як у дзеркалі, самого себе. Дати кожному юнакові, кожній дівчині це дзеркало, навчити дивитися у нього – це одна із вершин педагогічної мудрості. Якщо ви хочете стати справжнім вихователем юнацтва, учіть бачити в цьому дзеркалі найтонші, найзаповітніші, найнесподіваніші рисочки” (“Сто порад учителям”).

Список літератури

1. Андрєєва О. Формування позитивного професійного іміджу майбутнього вчителя на основі педагогічної системи В. О. Сухомлинського. *Молодь і ринок*. 2014. № 8 (115). С. 132–136.

2. Бодруг Н. Роль педагогічної майстерності вчителя в умовах реалізації Болонського процесу. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2011. № 4 (Ч. 1). С. 292–297.

3. Бугайцева Г. М. Проблеми виховання молодого покоління у творчій спадщині Григорія Ващенко : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Київ, 2000. 15 с.

4. Васюк О. В., Сопівник І. В. Історія української педагогіки і освіти : навч. посіб.-хрестоматія. 2-ге вид., доп. і перероб. Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2015. 644 с.

5. Васюк О. В. Теорія і історія соціального виховання : підручн. Київ : ЦП “Компринт”, 2018. 419 с.

6. Ващенко Г. Виховання волі і характеру : підручник для педагогів. Київ : Школяр, 1999. 385 с.

7. Ващенко Г. Виховний ідеал: підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків. Полтава : Полтавський вісник, 1994. 191 с.
8. Ващенко Г. Вибрані педагогічні твори. Дрогобич : Відродження, 1997. 214 с.
9. Вплив на розвиток вітчизняної педагогічної думки педагогічних ідей та діяльності П. П. Блонського і С. Т. Шацького. URL : <http://studopedia.org/10-59450.html>.
10. Галузинський В. М., Євтух М. Б. Педагогіка: теорія та історія. Київ : Вища шк., 1995. 237 с.
11. Гергуль С. М. Принципи самоосвітньої діяльності вчителя у педагогіці В. О. Сухомлинського. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія : Педагогічні науки. 2014. Вип. 119. С. 43–46.
12. Гніда Т. Б. Творче використання ідей видатного педагога А. С. Макаренка в сучасних умовах у роботі з важковиховуваними учнями молодшого шкільного віку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 29. С. 423–428.
13. Гриценко М. С. Нариси з історії школи в Українській РСР. Київ : Рад. шк., 1966. 260 с.
14. Декларація Народного комісаріату УРСР про соціальне виховання дітей. 1.07.1920. *Антологія педагогічної думки Української ССР*. М. : Педагогіка, 1988. С. 306–310.
15. Джуринський А. Н. Історія педагогіки : учеб. пособ. для студентів педвузів. М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. 432 с.
16. Дзеверін О. Г. Видатний педагог: передмова до зібрання творів В. О. Сухомлинського. *Вибрані твори* : у 5-ти т. Т. 1. Київ : Рад. шк., 1976.
17. Довженко Т. О. Питання педагогічної просвіти батьків у спадщині вітчизняних педагогів першої половини ХХ століття. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 31 (84). С. 31–38.
18. Довідник для педагога-аграрника : навч. вид. Укладачі : О. В. Васюк, С. В. Виговська. Ніжин : ПП Лисенко М.М., 2014. 444 с.
19. Дубасенюк О. А. Новаторські підходи до формування педагогічного колективу в загальноосвітніх закладах (30–80 рр. ХХ ст.). URL : <http://eprints.zu.edu.ua/1826/1/5.pdf>.
20. Енциклопедія освіти. Академія пед. наук України ; головний ред. В. К. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
21. Жураковский Г. Е. Педагогические идеи А. С. Макаренко. М. : Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1963. 328 с.

22. Іванченко А. В. А. С. Макаренко про мету й засоби виховання. URL :<http://studentam.net.ua/content/view/3395/97/>.
23. Іващенко К. В. Педагогічна система А. Макаренка: досвід організації дитячого самоврядування. URL :
http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/2293/1/Pedagogichna_systema_Makarenka_samovryaduvannya.pdf.
24. Іващенко К. В. Станіслав Теофілович Шацький: життєвий та творчий шлях URL :
http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/2294/1/Stanislav_Teofilovuch_Shatskui.pdf.
25. Історія педагогіки. За ред. М. С. Гриценка. Київ : Вища шк., 1973. 447 с.
26. Історія української педагогіки і освіти : навч. посіб.-хрестоматія. Укладачі О. В. Васюк, І. В. Сопівник. Київ : НАКККиМ, 2011. 600 с.
27. Історія української школи і педагогіки : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. 766 с.
28. Каменєва Н. С. Розвиток спадщини А. С. Макаренка про виховання особистості в колективі. *Вісник Житомирського державного університету*. Серія : Педагогічні науки. 2009. Вип 47. С. 160–163.
29. Коваль О. І., Ярошенко Л. І. Взаємозв'язок колективу та особистості в досвіді В. Сухомлинського. *Педагогічна спадщина А. С. Макаренка та В. О. Сухомлинського: історія та сучасність* : матеріали обласних педагогічних читань (м. Херсон, 15 березня 2013 р.). Херсон, 2013. С. 41–46.
30. Комінарець Т. В. Гуманістичне виховання у педагогіці А. Макаренка та В. Сухомлинського. *Педагогічна спадщина А. С. Макаренка та В. О. Сухомлинського: історія та сучасність* : матеріали обласних педагогічних читань (м. Херсон, 15 березня 2013 р.). Херсон, 2013. С. 46–52.
31. Кравець В. П. Історія української школи і педагогіки. Тернопіль, 1994. С. 4–25.
32. Левківський М. В. Історія педагогіки : підруч. Київ : Центр навч. літ-ри, 2003. 360 с.
33. Литвиненко І. О. Виховання громадської свідомості старших дошкільників у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. *Педагогічна спадщина А. С. Макаренка та В. О. Сухомлинського: історія та сучасність* : матеріали обласних педагогічних читань (м. Херсон, 15 березня 2013 р.). Херсон, 2013. С. 58–62.
34. Лузан П. Г., Васюк О. В., Бернова О. М. Історія педагогіки та освіти в Україні : навч. посіб. Київ : ДАКККиМ, 2007. 302 с.

35. Лузан П. Г., Васюк О. В. Історія педагогіки та освіти в Україні : навч. посіб. Київ : НАКККиМ, 2010. 296 с.
36. Любар О. О. Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української школи і педагогіки: навч. посіб. За ред. О. О. Любара. Київ : Знання КОО, 2003. 456 с.
37. Макаренко А. С. Деякі висновки з мого педагогічного досвіду. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 465–469.
38. Макаренко А. С. Лекції про виховання дітей. Київ : Рад. шк., 1948. 91 с.
39. Макаренко А. С. Методика організації виховного процесу. Київ : Рад. шк., 1951. 100 с.
40. Макаренко А. С. Педагогические сочинения : в 8 т. М. : Педагогика. Т. 4. 1984. С. 236–369.
41. Мотрич В. Гуманістичні ідеї В. О. Сухомлинського та їх творче впровадження у навчально-виховний процес спеціальної школи-інтернату. URL : [//library.udpu.org.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2013/2013_1_22.pdf](http://library.udpu.org.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2013/2013_1_22.pdf)
42. Нариси з історії розвитку педагогічної думки : навч. посіб. Укладачі С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. Київ : Центр навч. літ-ри, 2003. 308 с.
43. Нариси історії українського шкільництва (1905–1933 рр.) : навч. посіб. За ред. О. В. Сухомлинської та ін. Київ : Заповіт, 1996. 304 с.
44. Нежинский Н. П. А. С. Макаренко и педагогика школы. Киев : Рад. шк., 1976. 261 с.
45. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР, 1917–1941 гг. М. : Педагогика, 1980. 456 с.
46. Рижанова А. О. С. Т. Шацький – засновник вітчизняної соціальної педагогіки. *Вісник ХДАК*. 2010. Вип. 31. Роз. 3. Педагогіка. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2010_31_31.
47. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні : нариси (X–поч. XX ст.). За ред. М. Д. Ярмаченка. Київ : Рад. шк., 1991. 381 с.
48. Руденко Т. І. Образ рідного слова в спадщині Василя Сухомлинського. *Педагогічна спадщина А. С. Макаренка та В. О. Сухомлинського: історія та сучасність* : матеріали обласних педагогічних читань (м. Херсон, 15 березня 2013 р.). Херсон, 2013. С. 111–117.
49. Сбруєва А. А., Рисіна М. Ю. Історія педагогіки у схемах, картах, діаграмах : навч. посіб. Суми : СумДПУ, 2000. 208 с.
50. Сисоєва С. О., Соколова С. О. Нариси з історії розвитку педагогічної думки : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ-ри, 2003. 308 с.
51. Сірополко С. Історія освіти на Україні. Київ : Наук. думка, 2002. 912 с.

52. Слюсаренко Н. В. Василь Сухомлинський і система трудового виховання учнів Павлиської школи. *Педагогічна спадщина А. С. Макаренка та В. О. Сухомлинського: історія та сучасність* : матеріали обласних педагогічних читань (м. Херсон, 15 березня 2013 р.). Херсон, 2013. С. 128–131.
53. Сухомлинский В. О. Вибрані твори в 5 томах. Т. 3. Київ : Рад. школа, 1977. 670 с.
54. Сухомлинский В. Моя педагогическая вера. *Юность*. 1968. № 9. С. 74–75.
55. Сухомлинский В. А. О воспитании. М., 1979. 470 с.
56. Сухомлинський В. О. Павлиська середня школа. *В. О. Сухомлинський. Вибрані твори в 5 томах*. Т. 4. Київ: Рад. шк. 1976. С. 7–390.
57. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. *В. О. Сухомлинський. Вибрані твори в 5 томах*. Т. 1. Київ : Рад. шк. 1976. С. 5–502.
58. Сухомлинский В. А. Рождение гражданина. М. : Мол. гвардия, 1971. 336 с.
59. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *В. О. Сухомлинський. Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 526–540.
60. Сухомлинський В. О. Сто порад вчителю. Київ : Рад. шк., 1988. 304 с.
61. Тюльпа Т. Провідні концепції естетичного виховання підростаючого покоління в Україні (1917–1937 рр.) як засіб засвоєння соціокультурного досвіду. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2012. Вип. 42. С. 170–195.
62. Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки. Укладачі О. В. Васюк, І. В. Сопівник. Київ : ДАКККіМ, 2010. 600 с.
63. Чепіль М. М. Патріотичне виховання в педагогічній концепції Григорія Ващенко. *Збірник наукових праць*. 2015. Вип. 18. Розд. 1 : Педагогіка. С. 116–121.
64. Черніка Г. Науково-теоретичні основи трудового виховання молодших школярів за педагогічною спадщиною А. С. Макаренка. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2014. Вип. 48. С. 228–223.
65. Юдіна О. В. Через ігрову діяльність – до розвитку особистості. *Педагогічна спадщина А. С. Макаренка та В. О. Сухомлинського: історія та сучасність* : матеріали обласних педагогічних читань (м. Херсон, 15 березня 2013 р.). Херсон, 2013. С. 147–151.
66. Якименко С. А. С. Макаренко про колектив та його вплив на виховання особистості. *Витоки педагогічної майстерності*. 2013. Вип. 11. С. 352–355.

Семінарське заняття 2.3. Відродження національної системи виховання, школи і педагогіки в період становлення незалежної України

Запитання і завдання:

1. Назвіть основні принципи освіти, що декларувалися в Законі України “Про освіту” .
2. Сформулюйте стратегічні завдання реформування освіти, що знайшли відображення в Державній національній програмі “Освіта” (“Україна XXI ст.”) та “Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті”.
3. Розкрийте напрямки реформування освіти України у XXI столітті.
4. Назвіть та прокоментуйте основні шляхи реформування освіти України у XXI ст.
5. Назвіть найважливіші принципи реалізації Державної національної програми “Освіта” (“Україна XXI століття”).
6. Розкрийте підходи до формування змісту освіти, що відображені у Програмі.
7. Назвіть основні напрями оновлення змісту освіти під час реформ 1980–1990-х рр.
8. Назвіть нормативно-правову базу розвитку шкільної освіти України.
9. Відповідно до Державної національної програми “Освіта” (“Україна XXI століття”) сформулюйте завдання, напрями, шляхи, принципи реформування загальної шкільної освіти.
10. Розкрийте Концепцію середньої загальноосвітньої школи.
11. Проаналізуйте проблеми шкіл у сільській місцевості.
12. Покажіть різницю між “державним” і “шкільним” компонентами освіти.
13. Назвіть рівні акредитації закладів вищої освіти, відповідно до старого закону “Про вищу освіту”.
14. Перерахуйте завдання закладу вищої освіти.
15. Назвіть рівні вищої освіти відповідно до нового закону “Про вищу освіту” (2014 р.).
16. Окресліть перспективні завдання реформування освіти України, відображені в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р.
17. Використовуючи Закон України “Про освіту” проаналізуйте, про які обов’язки держави щодо здійснення загальної середньої освіти в Україні йде мова. Чим, на Вашу думку, викликане таке рішення?
18. Назвіть провідні якості, якими повинна володіти сучасна людина згідно із завданнями освітніх реформ.

19. Розкрийте головну мету виховання на прикладі державної національної програми “Освіта” (“Україна ХХІ ст.”).

20. Розкрийте поняття “національне виховання”, “національний світогляд”, “педагогіка співробітництва”.

21. Перерахуйте і проаналізуйте найважливіші напрями відродження освіти в Україні.

22. Покажіть, як Ви розумієте роль і місце виховання та освіти в формуванні людської особистості.

23. Доведіть необхідність інтеграції національної освіти України у світовий освітній простір.

Список літератури

1. Баханов К. Державний стандарт загальної середньої освіти: шляхи вдосконалення. *Рідна школа*. 2006. № 6. С. 6–7.

2. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті: монографія. Київ : Богданова А. М., 2008. 406 с.

3. Васюк О. В. Порівняльна педагогіка : підруч. Київ – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2016. 412 с.

4. Від першої особи. Діалоги про освіту. Київ : Ред. газети з упр. освітою, 2002. С. 39

5. Державна національна програма “Освіта”. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 641–666.

6. Державна програма “Вчитель”. *Освіта України*. 2002. 2 квітня. № 27 (323). С. 2–3.

7. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення: 15.12.2018).

8. Довгодько Т. Адаптація іноземних студентів до освітнього середовища України. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 2. С. 114–120.

9. Домбровська С. М. До вивчення питання про деякі механізми державного регулювання системи вищої освіти. URL : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2010-4/doc/3/10.pdf>.

10. Загальноосвітні навчальні заклади України на початок 2009/10 навчального року. *Статистичний бюллетень*. [Держ. ком. статистики України. Ред. О. Г. Осауленко]. Київ : ІВЦ Держкомстату України, 2010. С. 13.

11. Закон України “Про вищу освіту”. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 37–38, ст. 2004. URL : <http://www.detut.edu.ua/node/260>.

12. Закон України “Про загальну середню освіту”. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 667–668.
13. Закон України “Про освіту”. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 615–641.
14. Закон України “Про освіту”. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 38–39. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
15. Збірник нормативних документів щодо організації навчального процесу у вищих навчальних закладах : [проект] / М-во освіти і науки України ; [за заг. ред. В. Д. Шинкарука ; уклад. : Л. О. Омелянович та ін.]. Київ, 2008. 199 с.
16. Концепція національного виховання. *Освіта*. 1996. 7 серпня.
17. Концепція національної системи. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 721–734.
18. Концепція середньої загальноосвітньої школи України. Київ : [б. в.], 1991.
19. Національна доктрина розвитку освіти. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 668–704.
20. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. URL : <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>.
21. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003–2004 рр.). [за ред. В. Кременя; авт. кол. : М. Степко та ін.]. Тернопіль : Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2004. 147 с.
22. Основні напрями реформи загальноосвітньої і професійної школи. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 511–513.
23. Паращенко Л. Державний стандарт базової та повної середньої освіти в Україні як механізм розвитку національної освітньої системи. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. Соціальна і гуманітарна політика. 2011/2. № 4. С. 258–264.
24. Соціологічне дослідження “Система освіти в оцінках громадян України”. Київ : Нічлава, 2007. С. 107–111.
25. Статистичний збірник : Загальноосвітні, позашкільні, дошкільні та професійно-технічні навчальні заклади (1996–2000). Київ : Компас, 2001. С. 196.

4. Тести для самоперевірки

Лекція 1.1. Становлення виховання та освіти в Україні з найдавніших часів до XV ст.

1. Домінантними методами виховання підростаючого покоління в первісно-родовому суспільстві були:

1. показ, спостереження, змагання;
2. навіювання, спостереження, приклад однолітків;
3. показ, спостереження, посильна участь у праці;
4. спостереження, показ і багаторазові повторення різних дій.

2. Виділіть головну етнічну ознаку:

1. територія;
2. історія;
3. усталений спосіб життя народу;
4. мова.

3. Запропоновані етапи раннього виховання дітей, що сформувала українська народна педагогіка, поставте послідовно:

1. ініціація; 2. пестування; 3. баяння; 4. період набуття трудових навичок і оволодіння нормами моральної поведінки.

4. Обряди виконували такі функції ... .

5. Із запропонованих етнічних ознак українців оберіть ту, що не є для них визначальною:

1. працелюбність;
2. емоційність;
3. кмітливість;
4. прагматичність;
5. корисливість.

6. Які функції виконувала у прадавні часи сім'я?

7. Наведений перелік диференціюйте на засоби і принципи народної педагогіки.

1. природовідповідність; 2. рідна мова; 3. народність; 4. усна народна творчість; 5. гуманне ставлення до дитини; 6. народні іграшки; 7. виховання у праці; 8. забави; 9. послідовність; 10. обряди; 11. систематичність; 12. традиції; 13. активність дитини; 14. матеріальна культура народу; 15. емоційна основа виховання; 16. праця.

8. Князем Володимиром Святославовичем створено в Києві школу ... в ... році:

1. грамоти;
  2. книжного вчення;
  3. монастирську;
  4. парафіяльну.
- А. 988;
Б. 998;
В. 978;
Г. 982.

9. У школі, що відкрив князь Володимир, навчалося ... учнів.

10. Школа “учіння книжного ” мала статус ... .

11. Школа, що відкрив князь Володимир, існувала в:

1. Києво-Печерському монастирі;
2. Десятинній церкві;
3. у княжих палатах;
4. у Львові.

12. Домінантним шляхом засвоєння знань учнями у школі грамоти було:

1. вивчення текстів напам'ять;
2. проведення дослідів і експериментів;
3. проведення дискусій;
4. проведення диспутів.

13. Головним джерелом вивчення вітчизняної історії у школах Київської Русі була праця:

1. “Житіє Феодосія Печерського”;
2. “Повість минулих літ”;
3. “Руська правда”;
4. “Повчання Володимира Мономаха дітям”.

14. Володимир Мономах у “Повчанні ...” заповідав дітям проявляти любов до Бога, передусім, шляхом:

1. творіння добра ближнім;
2. відлюдництва;
3. місіонерської діяльності;
4. посту.

15. Наведені поняття співвіднесіть із визначеннями:

Поняття:	Визначення:
1. Звичаї. 2. Обряд. 3. Традиції.	<p>А. Виконання дій, що традиційно склалися в певному суспільстві. Наприклад, здійснювалися на основі аграрного календаря.</p> <p>Б. Стереотипи поведінки, яких дотримуються спільності людей соціальної групи за відповідних обставин, і які забезпечуються в незмінному вигляді упродовж тривалого історичного періоду, передаючись від покоління до покоління.</p> <p>В. Завжди пов’язується із переломним моментом у житті людини. Він акумулює думки та почуття, що викликані виникненням, зміною або закінченням важливого для особи суспільного зв’язку, а також відображає зміни зв’язку людини з природою тощо.</p>

16. Домінантними суб’єктами соціально-педагогічної діяльності були:

1. до прийняття християнства у східних слов’ян; 2. за часів Київської Русі; 3. у Галицько-Волинській державі.	<p>А. сім’я;</p> <p>Б. школа;</p> <p>В. держава;</p> <p>Г. релігія;</p> <p>Д. церква;</p> <p>Е. народ.</p>
---	--

17. Співвіднесіть авторів із їхніми творами.

Автори:	Роботи:
1. Святослав; 2. Володимир Мономах; 3. Іларіон; 4. Данило Заточник; 5. Нестор.	А. “Повість врем’яних літ”; Б. “Слово про закон і благодать”; В. “Ізборник”; Г. “Повчання дітям”; Д. “Моління”.

18. Назвіть головну форму відображення світу українців дохристиянського періоду:

1. казки;
2. легенди;
3. бувальщини;
4. міфи.

19. Назвіть варіант, у якому Київська Русь обрала християнство:

1. візантійський;
2. греко-візантійський;
3. греко-римський;
4. римсько-католицький.

20. Майстри грамоти – це:

1. вчителі, які працювали в двірцевих школах;
2. ремісники, що займалися навчанням грамоти як основним ремеслом;
3. ченці, що займалися місіонерською діяльністю і водночас навчали паству грамоти;
4. вчителі в монастирських школах.

21. Навчальними книгами у школі грамоти були:

1. Азбука, Псалтир, Часослов;
2. Часослов; Життя святих, Буквар;
3. Псалтир, Абетка, Євангеліє;
4. Псалтир, Абетка, Євангеліє, Молитвослов, Апостол.

22. Головною формою навчання в Київській Русі була ... .

23. Домінантне завдання монастирських шкіл полягало в ...

24. ... – це форма домашнього виховання феодальної знаті.

25. Видатна пам'ятка української педагогічної літератури XIV ст., що відображає найважливіші події в Галицько-Волинській державі – це ... .

26. Навчальний рік у школах Галицько-Волинської держави традиційно розпочинався ..., на свято ... .

Лекція 1.2. Розвиток освіти і педагогічної думки в епоху українського Відродження та Козацької доби

1. Наведені заклади освіти згрупуйте в три групи: протестантські, католицькі, національні.

1. Латинські; 2. соцініанські; 3. братські; 4. єзуїтські; 5. кафедральні; 6. мандрівних дяків; 7. парафіяльні; 8. колегіуми; 9. початкові; 10. піарські; 11. кальвіністські; 12. василіанські шестирічні; 13. співацькі.

2. Яка система виховання формувала переконання в учнів, що будь-які засоби придатні для досягнення поставленої мети?

3. Навчання учнів у школах на українських територіях, які були під владою Литви в XV ст., відбувалось мовою:

1. литовською;
2. латинською;
3. слов'янською;
4. польською.

4. До якого типу шкіл належала Острозька академія?

1. Слов'яно-греко-латинських;
2. протестантських;
3. єзуїтських;
4. християнських.

5. Перша братська школа на території України була створена у:

1. Львові;
2. Луцьку;
3. Києві;

4. Чернігові.

А. 1586 р.;

Б. 1615 р.;

В. 1620 р.;

Г. 1580 р.

6. Першими ректорами були:

1. Острозької академії;	А. Лаврентій Зизаній;
2. Львівської братської школи;	Б. Йов Борецький;
3. Київської братської школи;	В. Герасим Смотрицький;
4. Києво-Могилянської академії.	Г. Петро Могила.

7. Опікуном Києво-братського колегіуму був:

1. Касіан Ісакович;

2. Мелетій Смотрицький;

3. Петро Могила;

4. Стефан Зизаній.

8. Колегіум – це:

1. елементарна школа;

2. школа середнього рівня;

3. заклад вищої освіти;

4. заклад освіти підвищеного рівня.

9. Засновником Чернігівського колегіуму був:

1. Іоанн Максимович;

2. Арсеній Берило;

3. Єпифаній Славинецький;

4. Лазар Баранович.

10. У Київській академії освіти отримали гетьмани:

1. І. Мазепа, І. Самойлович;

2. Б. Хмельницький, П. Сагайдачний, П. Дорошенко;

3. П. Тетеря, Д. Многогрішний, І. Брюховецький, Д. Апостол;

4. І. Виговський, Ю. Хмельницький;

5. П. Орлик, П. Полуботок.

11. Уклав Статут слов'яно-греко-латинської академії в Москві:

1. С. Полоцький;

2. М. Грек;
3. Є. Славинецький;
4. Ф. Прокопович;
5. С. Яворський.

12. У братських школах успішно застосовувалася нова ... форма навчання.

13. До створення перших друкованих книжок кирилицею причетні ...

14. Освіту козацьким дітям школи давали ... .

15. На які класи поділялася Києво-Могилянська академія?

16. Автором першої української граматики був:

1. М. Смотрицький;
2. Є. Славинецький;
3. П. Беринда;
4. Ф. Прокопович.

17. Українським просвітителем, який здійснив значний вплив на розвиток освіти в Московській державі був ... .

18. Співвіднесіть прізвища видатних людей епохи Відродження з закладом освіти, в якому вони навчалися:

Заклади освіти:	Прізвища:
1. Острозька академія; 2. Києво-Могилянська академія.	А. П. Конашевич-Сагайдачний; Б. Г. Сковорода; В. Г. Дорофесевич; Г. Йов Борецький; Д. Т. Земка; Е. К. Острозький; Є. І. Козловський; Ж. В. Анастасевич; З. М. Смотрицький.

19. Перелічіть складові козацької духовності.

20. Поставте в логічній послідовності шаблі козацької системи виховання:

1. перебування молоді на військовій службі в куренях Запорозької Січі, в козацьких формуваннях; 2. дошкільне родинне виховання; 3. підвищена освіта; 4. родинно-шкільне виховання.

21. Співвіднесіть авторів епохи українського Відродження з їхніми поглядами на освіту і виховання.

Автори:	Погляди.
1. Мелетій Смотрицький; 2. Симеон Полоцький; 3. Іван Вишенський; 4. Йов Борецький; 5. Стефан Яворський.	А. Гостро критикував соціальну несправедливість, обґрунтовуючи її неприродність, засуджував вище католицьке духівництво, висловлювався проти латинської системи освіти, акцентував увагу на тому, що освіта має здобуватися рідною мовою і базуватися на традиціях народного виховання і рідної культури. Був переконаний у тому, що слов'янська мова може бути мовою науки. Б. Висловлював ідеї щодо патріотичного виховання, закликав до боротьби за соціальну і національну справедливість, порушував питання поширення освіти серед народу. В. Радив створювати в Україні братства, при яких відкривати друкарні, школи та залучати до праці в них талановитих учителів. Г. Боровся проти католицизму й унії, підтримував і обґрунтовував поширення освіти. Д. Наголошував на важливості виховання дітей із раннього віку, наполягав на поліпшенні методів навчання, високо оцінював роль батьків і учителя в формуванні поглядів дітей і їх поведінки.

22. Чернігівський колегіум готував ... і значну кількість студентів поставляв для ... .

23. ... – це українські національні заклади освіти, які засновували й утримували братства.

24. Наприкінці XVII ст. Київська братська школа поділялась на 4 класи. Виберіть ці класи із запропонованого переліку.

1. Фара; 2. руська школа; 3. інфіма; 4. синтаксема; 5. граматика; 6. синтаксис; 7. піїтика.

25. Зміст освіти Острозької академії виходив за межі програми “семи вільних наук” і передбачав вивчення вищих студій: ... .

26. ... обирався із найкращих студентів Києво-Могилянської академії. Він здійснював контроль за навчальною роботою студентів, спостерігав за їхнім навчанням.

27. На Запорізькій Січі юнак, який хотів стати козаком, мав спочатку 3 роки служити в досвідченого козака за ... .

28. У козацьких школах навчальними посібниками були Часослов і Псалтир, а також скорописна ... .

29. Наведені в переліку братства розташуйте за роками в порядку їхньої організації.

1. Львівське; 2. київське; 3. віленське; 4. луцьке; 5. берестейське; 6. могилівське; 7. мінське; 8. більське.

30. У 80-х рр. XVI ст. Львівське братство здійснювало наступну діяльність:

1. опіка над церквою;
2. побудова церков;
3. влаштування на свято Успіння бенкетів;
4. відкриття академій;
5. організація урочистих церковних служб, після яких братчики організовували розкішні обіди для калік, жебраків, сліпих і хворих, відвідували хворих;
6. відкриття у Львові шкіл і друкарень;
7. створення народних книгозбірень, розшук і зберіганням історичних літописів, книг, документів.

Лекція 1.3. Особливості розвитку освіти і педагогічної думки в Україні кінця XVIII – першій пол. XIX ст.

1. Які факультети спочатку створення мав Київський університет?
1. філософічний та правничий;
  2. медичний і правничий;
  3. правничий, фізико-математичний, медичний;

4. фізико-математичний і правничий.

2. Вищою ланкою системи освіти, що була створена за статутом 1804 р.,

є:

1. інститут;
2. університет;
3. академія;
4. колегіум.

3. Ідею “сродності” виховання розкрив у своїх працях ... .

4. За статутом 1804 р. середньою освітньою ланкою є:

1. класична гімназія;
2. реальна гімназія;
3. колегіум;
4. інститут.

5. Педагогічний інститут при Харківському університеті був створений у

.... .

6. Співставте авторів з їхніми поглядами на виховання і освіту.

Автори:	Погляди:
1. Г. Сковорода; 2. Т. Шевченко; 3. П. Пирогов; 4. О. Духнович; 5. П. Куліш.	А. Розкривав ідею народності виховання. Її важливою ознакою вважав мову і систему виховання, що ґрунтується на історичних і національних традиціях народу. Б. В історію українського шкільництва ввійшов як великий реформатор українського правопису. Неоціненним є його вклад у вироблення українського правопису, що відомий під назвою “ <i>кулішівка</i> ”. В. Мету виховання вбачав у підготовці гармонійно розвиненої, щасливої, вільної, корисної для суспільства, людини, що здатна жити і боротися. Г. Є автором ідеї створення національної школи. Ідеально виховну людину вважав таку, що володіє високими моральними якостями та багатогранними знаннями, яка здатна застосовувати власні знання в житті, любить працю та вміє цінувати мистецтво. Д. Висловлювався проти станової школи, активно пропагував ідею

	загальнолюдського виховання, що має підготувати до суспільного життя морально свідому особистість, яка володіє широким кругозором.
--	--

7. Співставте авторів з їхніми творами.

Автори:	Роботи:
1. О. Духнович ;	А. “Школа і життя”;
2. М. Пирогов ;	Б. “Дещо про дефективних дітей у школі”;
3. Т. Шевченко;	В. “Передумане і пережите”;
4. Г. Сковорода;	Г. “Що читати народів?”;
5. П. Куліш.	Д. “Націоналізація школи” ;
	Е. “Народная педагогіка”;
	Є. “Питання життя”;
	Ж. “Близнюки”;
	З. “Наймичка”;
	Й. “Вдячний Єродій”;
	К. “Листи з хутора”.

8. Обґрунтував ідею виховання в душі “человечества” та “народолюбія”:

1. О. Духнович;
2. В. Каразін;
3. М. Пирогов;
4. Г. Сковорода.

9. Форма написання, якою користувався Г.Сковорода в розкритті своїх педагогічних поглядів:

1. оповідання;
2. притча;
3. казка;
4. роман.

10. Які праці Г. Сковороди розкривають завдання виховання особистості?

11. Цісарський уряд у Галичині в 1774 р. вводить нову систему освіти. Із переліку навчальних закладів оберіть ті, що увійшли до нової системи освіти.

1. однокласні парафіяльні школи; 2. латинські школи; 3. трикласні (тривіальні) школи з німецькою і польською мовами навчання; 4. братські школи; 5. академія; 6. університет; 7. чотирикласні з німецькою мовою навчання; 8. середні школи (гімназії).

12. До головних характеристик освітньої реформи 1804 р. відносять:

1. побудову єдиної системи світської освіти від початкової до вищої її ланки завдяки наступності освітніх програм;
2. скорочення годин на вивчення предметів природничо-математичного циклу;
3. формальну доступність усіх ланок освіти для всіх верств населення;
4. встановлення спостереження за студентами;
5. заборону фізичних покарань;
6. класичний характер середньої освіти;
7. відсутність викладання закону Божого у двох вищих ланках освіти;
8. університетську автономію;
9. підвідомчий принцип діяльності всіх закладів освіти, що територіально належали університету.

13. Інститути шляхетних дівчат розташуйте за роками їх створення.

1. Харківський; 2. Київський; 3. Смольний; 4. Одеський; 5. Полтавський;
6. Керченський.

14. Організовував проведення вчительських з'їздів ... .

15. У Єлисаветграді у 1746 р. було створено ... школу, в якій навчалося 80 хлопчиків і 60 дівчаток.

16. ... були середніми закритими навчально-виховними закладами в Російській імперії для дочок дворян, а згодом і для заможних верств населення.

17. За шкільним “Статутом народних училищ у Російській імперії” (1786 р.), почали відкриватися в Україні ..., ...

18. У якому закладі існував клас, де навчали домашніх виховательок і вчительок?

19. У якому колегіумі Г. Сковорода читав курс “Основи християнської моралі?”:

1. Переяславському;
2. Чернігівському;
3. Київському;
4. Харківському.

20. Визначальними за Г. Сковородою в моральному вихованні є:

1. знання;
2. мотиви;
3. потреби;
4. звички.

21. Слов'янське товариство Св. Кирила і Мефодія засновано в ... році.

22. На західноукраїнських землях перший шкільний закон датується ... роком.

23 .... розвивав важливий напрямок соціально-педагогічних досліджень – соціально-педагогічну діяльність у системі освіти.

24. Видатні педагоги доміантними принципами педагогіки вважали:

<ol style="list-style-type: none"> 1. Г. Сковорода; 2. М. Пирогов; 3. О. Духнович. 	<ol style="list-style-type: none"> А. послідовність у навчанні; Б. природовідповідність; В. спадкоємність етапів навчання дитини у школі; Г. системність; Д. народність; Е. індивідуалізації і соціалізації виховання; Є. розвитку в дитини вміння спостерігати.
---	---

25. Назва початкових шкіл із математичним ухилом для дітей різних станів, які існували в Росії та підросійській Україні в першій пол. XIX ст.

Лекція 1.4. К. Ушинський – основоположник наукової педагогіки і реформи школи

1. К. Ушинський отримав середню освіту в гімназії:

1. Чернігівській;
2. Київській;
3. Новгород-Сіверській;
4. Ніжинській.

2. Вищу освіту К. Ушинський отримав у ... університеті.

3. Після закінчення університету К. Ушинський у Демидівському юридичному ліцеї викладав:

1. камеральні науки;
2. філософію;
3. російську мову;
4. право.

4. К. Ушинський проводив реформу освіти в закладі освіти:

1. Гатчинському сирітському інституті;
2. Смольному інституті шляхетних дівчат;
3. Петербурзькому кадетському корпусі;
4. Московському університеті.

5. У 1860–1861 рр. К. Ушинський редагував журнал ... .

6. У 1862 р. К. Ушинський був відряджений за кордон із метою:

1. вивчення жіночої освіти;
2. дослідження системи вищої освіти;
3. аналізу змісту підготовки офіцерів у спеціальних закладах освіти;
4. вивчення обов'язкової освіти.

7. Причина, за якою був відряджений К. Ушинський за кордон:

1. незадоволення керівництва навчального закладу запропонованою реформою;
2. політичні виступи К. Ушинського;
3. службове підвищення;
4. незадоволення влади змістом публікацій К. Ушинського.

8. За кордоном К. Ушинським були написані роботи:

1. “Педагогічна подорож до Швейцарії”, 2 томи книги “Людина як предмет виховання”, “Рідне слово”;
2. “Про народність у громадському вихованні”, “Дитячий світ”;
3. “Людина як предмет виховання”, “Рідне слово”;
4. “Педагогічна подорож по Швейцарії”, “Три елементи школи”.

9. Факторами, які особливо сильно впливають на виховання особистості, К. Ушинський вважав ...

10. До якої праці К. Ушинського відноситься цитата: “... виховання, якщо воно не хоче бути безсилим, повинно бути народним. Почуття народності таке

сильне в кожного, що при загальній загибелі усього святого і благородного воно гине останнім”.

11. До якої праці К. Ушинського відноситься цитата: “Громадське виховання є для народу його сімейне виховання. У сім’ї природа підготовляє в організмі дітей можливість повторення і дальшого розвитку характеру батьків ...”:

12. До якої праці К. Ушинського відноситься цитата: “... цей надзвичайний педагог – рідна мова – не тільки навчає багато чого, а й навчає напрочуд легко, за якимось недосяжно полегшеним методом”.

13. Підручник “Рідне слово”, що адресувався для школярів української народної школи, уклав послідовник К. Ушинського ... .

14. Головною ознакою етносу, за К. Ушинським, є:

1. природа;
2. історія;
3. традиції;
4. мова.

15. Домінантним принципом виховання за К. Ушинським є:

1. гуманізму;
2. системності;
3. народності;
4. природовідповідності.

16. К. Ушинський був прихильником загальної освіти, її напряму:

1. матеріальної;
2. формальної;
3. гуманітарної;
4. математичної.

17. К. Ушинський уперше включив у початкове навчання метод:

1. коментованого письма;
2. виразного читання;
3. пояснювального читання;
4. наочності.

18. Датою народження К. Ушинського є ... рік.

19. Містом, де народився К. Ушинський є ....

20. Вставте в речення пропущені слова. К. Ушинський навчався в гімназії міста ..., вищу освіту здобув на ... факультеті ... університету.

21. Із наведеного переліку оберіть і запишіть основні етапи педагогічної діяльності К. Ушинського, поставивши їх у послідовності.

1. Смольний інститут шляхетних дівчат; 2. Ярославський Демидівський ліцей;
3. Гатчинський сирітський інститут; 5. Львівський університет; 4. Київський університет.

22. Вкажіть варіант відповіді, в якому названо працю К. Ушинського, що була написана ним у Гатчинському сирітському інституті.

1. "Проект учительської семінарії";
2. "Про народність у громадському вихованні";
3. "Людина як предмет виховання";
4. "Дитячий світ".

23. Оберіть варіанти відповідей, де вказано праці К. Ушинського, що були написані ним під час служби у Смольному інституті шляхетних дівчат.

1. "Про народність у громадському вихованні";
2. "Про користь педагогічної літератури";
3. "Праця в її психічному і виховному значенні";
4. "Дитячий світ";
5. "Проект учительської семінарії";
6. "Людина як предмет виховання".

24. Датою створення К. Ушинським підручників "Рідне слово" і "Дитячий світ" є ... і ... роки.

25. Педагогіка у вузькому сенсі слова, за К. Ушинським, це:

1. синтез педагогічної практики і педагогічної теорії;
2. синтез фактів наук про людину з метою пояснення педагогічних явищ;
3. навмисна виховна діяльність (школа, вихователі, офіційні наставники тощо);
4. зібрання виховних правил, або власне теорія виховання.

26. Що саме К. Ушинський порівнював із знахарством, із пустоцвітом у медицині?

1. педагогічну теорію, що не пов'язана з життям;

2. виховання, яке не спирається на педагогічну теорію;
3. виховання, яке не пов'язане з потребами життя;
4. зарубіжну педагогічну теорію.

27. Народність, на думку К. Ушинського, – це самобутність народу, яка коріниться, передусім, у ... .

28. Своєрідність народу, що визначається його розвитком і умовами життя, видатний педагог називав терміном ... .

29. Домінантною ознакою і найкращим виразником народності К. Ушинський визначив ... .

30. Оберіть варіант відповіді, що точно відображає позицію К. Ушинського щодо застосування педагогічного досвіду інших народів.

1. Кожний народ має свою особливу національну виховану систему, а тому її запозичення є неможливим.

2. Система виховання має вибудовуватися в повній відповідності з особливостями та потребами країни, проте це не заперечує критичного застосування педагогічного досвіду інших народів.

3. Громадське виховання, за умови дотримання принципу народності, відбувається в дусі народних традицій, звичаїв, національного характеру. Отже, запозичення елементів виховання з однієї країни у іншу не допускається.

31. Головне місце у вихованні, якщо воно є народним, на думку К. Ушинського, повинна зайняти ... .

32. Назвіть працю К. Ушинського, в якій він зазначав: ‘Поки жива мова народна в устах народу, до того часу живий і народ ... . Мова є найважливіший, найбагатший і найміцніший зв'язок, що з'єднує віджилі, живущі та майбутні покоління народу в одне велике, історично живе ціле. Коли зникає народна мова, – народу нема більше’.

33. Оберіть варіант відповіді, який відображає позицію К. Ушинського щодо запозичення виховних систем чужих народів.

1. Запозичення виховної системи одним народом у іншого, так само як і окремих її елементів, неможливо.

2. Недопустимим є перенесення виховної системи з однієї країни в іншу, проте варто критично застосовувати кращі елементи виховного досвіду інших народів.

3. Недопустимим є цілісне перенесення виховної системи з однієї країни в іншу, проте

можливим є побудова громадського виховання у власній країні на кращих елементах різних виховних систем.

4. Для використання кращих зразків закордонного педагогічного досвіду варто й навіть корисно запозичувати одним народом у іншого найефективніші системи виховання.

34. У вченні К. Ушинського запропоновано і обґрунтовано такі методи морального виховання дітей:

1. переконання;	5. особистий приклад вихователів;
2. бесіда;	6. вправи для вироблення моральних звичок;
3. покарання і заохочення;	7. наслідування; приклад батьків.
4. навіювання;	

35. Правильно запишіть відповідь. З метою підготовки викладачів педагогіки і вчителів для середніх шкіл К. Ушинський запропонував відкривати . . . .

36. Напишіть назву праці, в якій К. Ушинський запропонував систему підготовки майбутніх учителів для народних сільських шкіл.

37. Вкажіть 6 великих вихователів дитини, що означені К. Ушинським.

38. Яку працю називає К. Ушинський необхідною умовою ефективного формування й розвитку людини?

1. таку, що ставить перед собою виховні цілі;
2. таку, що виконується людиною добровільно;
3. таку, що передбачає створення матеріальних цінностей;
4. особисту працю цієї людини.

39. Із наведеного переліку робіт виберіть ті, автором яких є К. Ушинський.

1. “Про користь педагогічної літератури”;
2. “Про народність у громадському вихованні”;
3. “Питання життя”;
4. “Листи з хутора”;
5. “Рідне слово”;
6. “Праця в її психічному і виховному значенні”;
7. “Народна педагогіка”;
8. “Розмова з молодим директором школи”.

40. Під ... К. Ушинський розуміє сукупність наук: анатомії, патології та фізіології людини, психології, історії, логіки, філології, історії виховання, що досліджують людину й її діяльність.

41. Співвіднесіть твори К. Ушинського з їхніми основними темами.

Твори:	Тема:
1. “Людина як предмет виховання. Досвід педагогічної антропології”.	А. Обґрунтовується ідея народності виховання.
2. “Про народність у суспільному вихованні”.	Б. Досліджуються фізіологічні сторони організму людини і обумовлені ним психічні явища.
3. “Про необхідність зробити російські школи російськими”.	В. Окреслено план створення вчительських семінарій у невеликих містах і селах російської імперії.
4. “Рідне слово”.	Г. Мова йде про значення праці для морального виховання дітей.
5. “Праця в її психічному і виховному значенні”.	Д. Обґрунтовано методику вивчення мови.
6. “Проект учительської семінарії”.	Е. Дав низку цінних порад щодо організації освітнього процесу в школі.

42. На думку К. Ушинського, для правильної організації навчання дітей, розвитку їхніх розумових здібностей треба знати їхні індивідуальні та вікові особливості, грамотно підбирати та дозувати зміст навчального матеріалу, враховувати його ... для учнів, систематичність і ... вивчення, а також розвиток свідомості й активності школярів, ... засвоєння знань тощо.

43. К. Ушинський значну увагу приділяв укладенню методики роботи вчителя на уроці, радив застосовувати різні ефективні ...: пояснення нового матеріалу, повторення вивченого, графічні та письмові роботи учнів, вправи, фронтальну й індивідуальну роботу на уроці тощо.

44. Погляди К. Ушинського про навчання вчителів розкрито в багатьох програмах, статтях, працях, а саме:

1. “Про користь педагогічної літератури”;
2. “Про народність у громадському вихованні”;
3. “Питання життя”;

4. “Листи з хутора”;
5. “Рідне слово”;
6. “Праця в її психічному і виховному значенні”;
7. “Народна педагогіка”;
8. “Розмова з молодим директором школи”;
9. “Проект учительської семінарії”;
10. “Педагогічна подорож по Швейцарії”;
11. “Про необхідність зробити російські школи російськими”;
12. “Три елементи школи”;
13. “Думка колезького радника”.

45. Під вихованням К. Ушинський розумів закономірний соціально-психологічний процес, під час якого відповідна роль належить соціальним потягам людини: потребі в спілкуванні та здатність взаємного ....

46. Оберіть фактори, обґрунтовані К. Ушинським, що мають особливо сильний вплив на виховання особистості:

1. праця;	6. гра;
2. школа;	7. релігія;
3. навчання;	8. життя;
4. природа;	9. церква.
5. мікроклімат родини;	

47. Автором афоризму: “в кожного народу своя особлива національна система виховання” є ....

48. К. Ушинський був переконаний, що виховання має успіх за умови, коли на нього однаково впливають такі суб’єкти соціалізації: ....

Лекція 2.1. Школа і педагогіка України другої пол. XIX – поч. XX ст.

1. Спільною тенденцією в розвитку шкільництва Галичини в другій пол. XIX ст. було ....

2. Які нові навчальні заклади відкривались у період, що розглядається, в Україні?

3. Центральний орган управління освітою в уряді Української Народної Республіки: ...

4. В уряді Директорії Міністерство освіти очолював ... .

5. Запропонували ідею проведення вчительських з'їздів та практично її реалізували професори університету:

Київського;	3. Московського;
Харківського;	4. Новоросійського.

6. У Києві в 1917 р. відбулося заснування ... .

7. Українська академія наук заснована за періоду:

1. Директорії;	3. гетьманства П. Скоропадського;
2. радянської влади;	4. Центральної Ради.

8. На Західній Україні першим культурно-освітнім товариством є ... .

9. Перший державний університет в Україні створений у:

1. Харкові;	3. Кам'янець-Подільському;
2. Львові;	4. Києві.

10. Ініціатором заснування у Львові Товариства ім. Т. Шевченка був ... .

11. У створенні Української Академії Наук роль М. Грушевського визначається наступним: ... .

12. Основою виховання дітей М. Драгоманов вважав ... .

13. Автором оповідання “Школа” є ... .

14. Педагогічні роботи С. Русової, передусім, написані для створення:

едагогічної освіти;	3. початкової освіти;
оскільної освіти;	ищої освіти.

15. С. Русова вважала, що освіта народу має здійснюватися:

1	лише рідною мовою, або потрібно відмовитися від освіти взагалі;
2	іншою мовою, що є ліпшим, а ніж залишати народ у темряві, якщо немає

	можливості навчати його рідною мовою;
3	будь-якою іншою мовою: це не є принципово;
4	іноземною мовою.

16. Мету виховання І. Франко формулював, як ... .

17. Який вид практичної педагогічної діяльності здійснювала Л. Українка:

1. працювала в початковій школі;	3. працювала вихователькою в притулку для сиріт;
вчала свою сестру;	4. працювала вчителькою в жіночій гімназії.

18. Критико-бібліографічний покажчик “Що читати народові?”, що започаткував принципово нову сторінку формування освіти простого народу, став ... .

19. Автором праць “Українська культура”, “Історія українського друкарства”, “Дохристиянські вірування українського народу”, “Українська граматика” є ... .

20. Яку школу свого часу організувала Х. Алчевська?

1. Жіночу недільну школу;	3. вечірню школу;
2. школу закритого типу для жінок;	4. початкову школу для дівчаток.

21. Співставте заклад освіти з переліком навчальних предметів, які викладались у ньому в ХІХ ст.

Навчальні заклади:	Дисципліни:
1. початкові народні училища;	А. навчалися писати, читати й лічити. На уроках пояснювального читання діти опанували деякі знання з географії, історії й природознавства;
2. школи грамоти;	Б. Закон Божий; чистописання; російську мову й словесність; церковнослов'янську, німецьку чи французьку мови; латинську і грецьку мови; фізику; математику; географію; космографію; природознавство; історію; малювання.
3. земські школи;	В. Закон Божий; чистописання; російську мову і словесність; німецьку чи французьку мови; арифметику з елементами геометрії; фізику; географію, російську

	історію; природознавство; малювання; музику; співи; танці; рукоділля;
4. гімназії і прогімназії;	Г. Закон Божий; письмо; церковнослов'янське й російське читання; елементарну арифметику; церковні пісні;
5. жіночі училища першого і другого розряду;	Д. навчання обмежувалося вивченням молитов; читанням; початками арифметики;
6. народна початкова школа.	Е. Закон божий; російську мову й літературу; арифметику; алгебру; геометрію; історію; географію; креслення; природознавство; малювання; співи; набували професійні знання й навички з бухгалтерської справи.

22. Співставте положення (статут) із закладом освіти, що відповідно до них відкривався чи регламентувалась його діяльність у ХІХ ст.

Статут чи положення:	Заклад освіти:
1. “Положення про початкові народні училища”;	А. зростає кількість церковнопарафіяльних шкіл, а в підпорядкування духівництва передаються всі школи грамоти;
2. Нове “Положення про початкові народні училища”;	Б. школи, створювані земствами;
3. “Положення про земські установи”;	В. жіночі училища, як першого, так і другого розряду;
4. “Статут гімназій і прогімназій”;	Г. початкові народні училища;
5. “Положення про жіночі училища відомства Міністерства народної освіти”;	Д. гімназії та прогімназії;
6. Нове “Положення про жіночі гімназії і прогімназії”;	Е. професійно-технічні заклади освіти;
7. “Основні положення про промислові училища”.	Є. жіночі гімназії та прогімназії.

23. Наведені положення і статуту поставте в порядку їхнього прийняття.

1. Нове “Положення про початкові народні училища”; 2. Нове “Положення про жіночі гімназії і прогімназії”; 3. Новий “Статут гімназій і прогімназій”; 4. “Положення про жіночі училища відомства Міністерства

народної освіти”; 5. “Положення про початкові народні училища”; 6. “Статут гімназій і прогімназій”; 7. “Основні положення про промислові училища”.

24. На західноукраїнських землях у другій пол. XIX ст. з’явився новий тип школи, що отримала назву... .

25. У XIX ст. у Галичині діяли заклади освіти:

1	дошкільні заклади освіти; одно– або двокласні школи; чотирикласні школи; класичні й реальні гімназії; учительські семінарії тощо;
2	школи грамоти, церковнопарафіяльні школи;
3	жіночі гімназії й прогімназії; жіночі училища першого і другого розряду;
4	початкові народні училища, гімназії та прогімназії.

26. Співставте громадсько-політичні організації, що існували в XIX ст. в Україні до їхньої діяльності.

Організація:	Діяльність:
1. Наукове товариство імені Т. Г. Шевченка;	А. боролися за розвиток українського шкільництва; домагалися заснування українських шкіл, кафедр української історії, зокрема у Львівському університеті; рівноправності української мови серед інших мов у школах; створювали українські підручники тощо;
2. Товариство “Просвіта”;	Б. зусилля спрямовував на боротьбу за українську школу;
3. Краєвий Шкільний Союз.	В. заснувало наукові секції: історико-філософську, філологічну, математично-природничо-лікарську, а також цілий ряд комісій, зокрема: археографічну, бібліографічну, етнографічну, правову, статистичну тощо. Мало власне видавництво й видавало кілька серійних видань; на території Галичини випускало різні літературні часописи.

27. Співставте політичні режими до того, що ними було здійснено в галузі освіти і виховання.

Періоди:	Справи:
1. Центральна Рада;	А. прийнято постанови щодо запровадження в Україні безкоштовного й всенародного навчання, щодо покращення матеріального становища вчителів, щодо децентралізації управління освітою; розроблено “Проект єдиної школи в Україні”; створено Державний Секретаріат Освіти і

	Віросповідань; підготовлено та видано декрет про державну українську мову; прийнято Закон про українську мову; введено єдиний правопис з української мови;
2. Директорія;	Б. організовано кілька комісій: з наукових інструкцій та вищої школи; з питань створення національної бібліотеки; для розробки законопроекту про заснування Академії Наук. Народні університети в Кам'янець-Подільському й Києві реорганізуються в державні; в Києві відкрився Український державний університет. Засновано педагогічну академію в Києві, що незабаром перетворена в Українську науково-педагогічну академію; відкрито Українську державну академію мистецтв; засновано Український історико-філологічний факультет у Полтаві; відкрилися факультети з польською, єврейською та російською мовами навчання в Києві, Катеринославі. Піднято питання про створення українського університету в Ніжині, що буде складатися з двох факультетів (історико-філологічного та юридичного).
3. Гетьманат.	В. проведено з'їзди: другий Український педагогічний, Всеукраїнський вчительський, "Просвіти"; складено план розбудови національної освіти й організації українського вчителства; здійснюється інтенсивна робота щодо українізації освіти: організація навчання українською мовою; введення українознавчих навчальних предметів; підготовка підручників і посібників українською мовою; відкриваються нові українські школи та реорганізуються російські в українські; здійснюється підготовка вчителів-українців тощо.

28. Співставте авторів з їхніми поглядами та діяльністю на виховання, навчання та освіти.

Автори:	Погляди та діяльність:
1. В. Винниченко;	А. здійснювала керівництво безкоштовною жіночою недільною школою, яка була не лише закладом освіти, а й дослідницькою лабораторією та методичним центром щодо організації навчання дорослих;
2. М. Драгоманов;	Б. обґрунтовано принцип народності виховання, навчання рідною мовою; виступав за введення у країні загального

	навчання та поширення грамотності серед дорослого населення, розвиток ініціативи вчителів і підвищення їх педагогічної майстерності;
3. Т. Лубенець;	В. боровся за відкриття народних шкіл з українською мовою навчання, які б працювали на демократичних, гуманістичних засадах і сприяли б національному відродженню українського народу. Домінантним завданням школи вважав передачу учням якомога більшої кількості знань. Був переконаний, що вихователь має бути високоосвіченою, високоморальною особистістю, що досконало знає власну справу, сумлінно виконує свій обов'язок, є цілеспрямованою, справедливою й послідовною;
4. Х. Алчевська;	Г. його оповідання й новели розкривають образи наймитів, заробітчан в умовах руйнування селянської моралі й традицій провінціального міщанства, описують епізоди життя у військовій казармі, у в'язниці (“Щось більше за нас”, “Талісман”). На перший план у його працях частіше виступає герой із сформованою концепцією “чесності з собою”, що нерідко протиставляється загальноприйнятим моральним нормам.
5. Б. Грінченко;	Д. розглянув формування української школи, освіти, культури та їхній взаємозв'язок на різних етапах національно-політичного життя народу;
6. І. Франко;	Е. гостро критикувала систему народної освіти царської Росії. У навчанні дітей надавала перевагу рідній мові, висловлювалася за покращення політичних прав і матеріально-побутових умов праці народних учителів тощо;
7. Л. Українка;	Є. на сторінках журналу “Світло” широко представляла здобутки передової зарубіжної педагогічної думки. Переймалася проблемами дошкільного виховання, виступала за початкове навчання, побудоване на національних засадах;
8. С. Русова	Ж. гостро критикував недоліки сучасної йому народної школи й реакційну політику австрійського уряду в сфері освіти; боровся за створення шкіл, що були б тісно пов'язані з життям та інтересами народу. Поєднання

	навчання з працею, широка освіта, використання найкращих надбань людства, всебічний розвиток мислення та ін. психічних процесів дитини – такі завдання він ставив перед школою.
--	---

29. Співвіднесіть авторів до їхніх робіт.

Автори:	Роботи:
1. В. Винниченко;	А. “Що читати народіві?”;
2. Х. Алчевська;	Б. “Хрестоматія для первонаачального чтения и письменных упражнений”;
3. Т. Лубенець;	В. “Біля машини”;
4. Б. Грінченко;	Г. “Книги дорослих”;
5. І. Франко;	Д. “Заручини”;
6. Л. Українка;	Е. “Історія Якимового будинку”;
7. С. Русова.	Є. “Програма з усіх предметів для дорослих і малолітніх учнів”;
	Ж. “Рідне слово”;
	З. “Народні школи і їх потреби”;
	Й. “Волинські картинки”;
	К. “Книга для первонаачального чтения в школе и дома”;
	Л. “Українська граматика до науки читання й письма”;
	М. “Народна початкова освіта в Бельгії”.

30. Які з наведених праць належать І. Огієнку?

1. “Українська культура”;	5. “Історія українського друкарства”;
2. “Біля машини”;	6. “Талісман”;
3. “Краса і сила”;	7. “Український стилістичний словник”;
4. “Огляд українського мовознавства”;	8. “Голота”.

31. Учительські семінарії на території Західної України почали створюватися з ... року.

32. Організація, що була створена в Західній Україні в 1910 р. для об’єднання діяльності прогресивних політичних та громадських сил краю в боротьбі за українське шкільництво.

33. Назва початкових народних шкіл у підросійській Україні, що відкривалися місцевими органами самоврядування відповідно до російської освітньої реформи 1864 р.

34. За освітньою реформою 1864 р. прогімназія, як тип закладу освіти, була:

1	неповним середнім навчальним закладом, програма якого становила перші чотири класи гімназії;
2	середнім навчальним закладом, який здійснював підготовку до навчання в університеті після закінчення попередньо гімназії;
3	двома старшими класами гімназії, в яких відбувалася спеціалізована підготовка до вступу в університет;
4	класами до вступу в університет.

35. За російською освітньою реформою 1864 р. прогімназії, як тип закладу освіти, були:

1. лише чоловічими закладами освіти;	3. закладами освіти, де спільно навчалися діти обох статей;
2. лише жіночими закладами освіти;	4. окремо чоловічими та окремо жіночими закладами освіти.

36. За російською освітньою реформою 1864 р. гімназії, як тип закладу освіти, були:

1	тільки чоловічими закладами освіти;
2	тільки жіночими закладами освіти;
3	окремо чоловічими і окремо жіночими закладами освіти;
4	закладами освіти, де спільно навчалися діти обох статей.

37. За російською освітньою реформою 1864 р. гімназії, як тип закладу освіти були:

1. поділені на класичні та реальні;	3. тільки класичними;
2. об'єднували класичну та реальну освіту, що до цього існувала окремо;	4. тільки реальними.

38. У Росії та в підросійській Україні у другій пол. XIX ст. право вступу до університету давали:

1	класичні гімназії та класичні прогімназії;
2	чоловічі класичні прогімназії та чоловічі класичні гімназії;

3	всі класичні та реальні гімназії;
4	чоловічі класичні прогімназії;
5	чоловічі класичні гімназії;
6	чоловічі реальні гімназії та чоловічі класичні гімназії.

39. Назва українських шкіл для підлітків і дорослих, які почали з'являтися в середині XIX ст. за ініціативи демократично налаштованих викладачів і студентів Київського університету: ... .

40. Датою створення першої української недільної школи в Києві є ... .

41. "Циркуляр про кухарчиних дітей" забороняв:

1	здобуття освіти дітям лакеїв, кучерів, кухарок;
2	вступу дітей простого народу до гімназій;
3	вступу дітей простого народу до університетів;
4	вступу дітей простого народу до прогімназій.

42. Оберіть заклади освіти, що працювали в Росії та підросійській Україні в кін. XIX – на поч. XIX ст., які є школами-тупиками:

1	учительські інститути;
2	вищі початкові училища;
3	двокласні початкові училища;
4	комерційні училища;
5	кадетські корпуси;
6	класичні гімназії.

43. У школах підросійської України кін. XIX ст. українська мова:

1	дозволялася в усіх типах шкіл за вибором батьків;
2	дозволялася тільки в початкових школах та молодших класах гімназій за вибором батьків;
3	дозволялася тільки в початкових школах та молодших класах гімназій за рішенням місцевих органів самоврядування;
4	заборонялася в усіх типах шкіл.

Лекція 2.2. Школа і педагогіка України у Радянський період (1920-80 рр.)

1. Домінантною ланкою системи освіти в Україні, починаючи з 1920-х рр. була ... .

2. Після закінчення виховних закладів у 1920-ті рр. міські діти отримували фахову підготовку в професійно-технічних закладах освіти: ... .

3. Із запропонованого переліку дитячих виховних установ оберіть ті, що організовувалися в Україні після ухвалення “Декларації про соціальне виховання дітей”.

1. майданчики різних типів; 2. дитячі ясла; 3. дитячий садок, школа-клуб неповного дня; 4. школи-інтернати; 5. денний дитячий будинок, дитячий садок чи школа повного дня; 6. дитячі будинки, які мали забезпечувати повне влаштування дітей, їхнє харчування і навчання; дитячі містечка (об’єднані дитячі будинки); 7. дитячі будинки закритого типу; 8. заклади й установи охорони дитинства (колектори, приймальники, розподільники тощо); 9. заклади для дефективних дітей; 10. виправні колонії.

4. ... *система навчання*, що була принципом побудови змісту освіти, організації навчального процесу, який сконцентрований навколо головної теми (дитячих інтересів і нахилів, ознайомлення з відповідним колом життєвих явищ, виконання практичних завдань, вивчення рідного краю тощо).

5. ... ґрунтувався на прагматичній американській педагогіці. За цим методом учні повинні були намічати собі ті чи інші практичні завдання (проекти) та під час їхнього виконання набувати знань і умінь.

6. Педологія є наукою:

1. про дитину;
2. про виховання;
3. про розвиток виховання, школи і педагогічних теорій у різні історичні періоди;
4. про методи навчання дитини.

7. У СРСР уніфікація системи народної освіти була закріплена:

1. Законом “Про зміцнення зв’язку школи з життям та про подальший розвиток системи народної освіти”;
2. “Декларацією про соціальне виховання дітей”;
3. Постановою “Про навчальні програми і режим у початковій і середній школі”;
4. Постановою “Про початкову і середню школу”.

8. У 1960-ті рр. у організацію навчання у школі були введені:

1. комплексна система навчання;
2. метод проектів;
3. проблемне навчання;
4. класно-урочна система;
5. програмоване навчання;
6. дослідницький метод.

9. Наведені закони і постанови у сфері освіти розташуйте в порядку їхнього прийняття.

1. “Про організацію обліку дітей і підлітків віком 7–15 років і про порядок контролю за виконанням закону про обов’язкове загальне навчання”; 2. “Про заходи по боротьбі з безпритульністю серед дітей”; 3. “Правила для учнів”; 4. “Про зміцнення зв’язку школи з життям та про подальший розвиток системи освіти в СРСР”; 5. “Про заходи поліпшення якості навчання в школі”; 6. “Про початкову і середню школу”; 7. “Про навчальні програми і режим у початковій і середній школі”; 8. “Про педологічні перекирення в системі Наркомосу”.

10. Співвіднесіть педагогів з їхніми поглядами на виховання і освіту.

Автори:	Погляди.
1. Н. Крупська; 2. С. Шацький; 3. П. Блонський; 4. В. Кащенко.	<p>А. Спадковість відносив до чинників розвитку людини, але вирішальну роль у формуванні особистості надавав вихованню; розробляв ідею створення трудової політехнічної школи.</p> <p>Б. Розкривав соціальний характер педагогічних проблем: зміст і мету виховання; трудове виховання та навчання учнів; колективізм; методика викладання окремих навчальних предметів; сімейне виховання; становище жінки-матері; підготовка вчителів; теорія та методика піонерського руху.</p> <p>В. Створив спеціальний заклад вищої освіти – Педагогічний інститут дитячої дефективності; розгорнув рух щодо створення наукових основ навчання і виховання “виняткових дітей”.</p> <p>Г. Багато уваги приділяв трудовому вихованню дітей, поєднанню праці з навчанням; із нових позицій розкрив зміст естетичного виховання.</p>

11. Дитяче виховання, на думку ..., має здійснюватися в колективі, під час суспільно-корисної праці, спілкування дітей із дорослими у процесі праці.

12. Установи, що відкривав С. Шацький, росташуйте за датами їхнього відкриття (в порядку зростання).

1. “Дитяча праця та відпочинок”; 2. “Сетлмент”; 3. “Бадьоре життя”; 4. Центральна експериментальна педагогічна лабораторія.

13. С. Шацький був переконаний, що вплив середовища на особистість проявляється в усіх видах діяльності дитини, як от: ... .

14. ... обґрунтував основи педології, розробляв проблеми мислення, пам’яті, мови та інші питання дитячої психології.

15. Визначаючи місце праці в житті дитини, С. Шацький дійшов висновку про те, що в ранньому віці праця повинна бути пов’язана з ... .

16. С. Шацький вважав, що домінантним фактором поведінки дитини є ... .

17. За П. Блонським навчання дітей має відповідати різним фазам їхнього розвитку (... метод).

18. Талановитий український педагог-новатор, що організував колонію для неповнолітніх правопорушників та керував нею: ... .

19. Автором праць “Марш 30 року”, “Прапори на вежах”, “Педагогічна поема”, “Методика організації виховного процесу” є ... .

20. За А. Макаренком мета виховання передбачає:

1	формування й розвиток людини нового типу – захисника, патріота, творця молодій вільній українській держави;
2	формування всебічно розвиненої особистості;
3	формування неповторної, креативної особистості;
4	підготовка людини з високим рівнем культури, активного громадянина, що здобув професію, є політично грамотним, дисциплінованим, володіє почуттям обов’язку і честі, є господарем і організатором.

21. Колективістську концепцію виховання, методику паралельної дії, принцип виховання особистості в колективі та через колектив, систему перспективних ліній, метод “вибуху” обґрунтував ... .

22. А. Макаренком обґрунтовано ... стадії розвитку колективу.

23. Систему перспективних ліній складають ..., ..., ... перспективи.

24. Спіставте елементи системи колективного виховання Атона Макаренка з їхніми характеристиками.

1. Принцип виховання особистості в колективі та через колектив;	А. Мажор, відчуття власної гідності та гордість за колектив, відчуття захищеності, дружня єдність членів колективу, активність, стриманість у емоціях і словах;
2. методика паралельної дії;	Б. послідовно поставлені перед колективом цілі, близька, середня та далека перспектива;
3. система перспективних ліній;	В. вплив колективу на виховання особистості, згуртування колективу, участь учнів у самоврядуванні, що сприяє розвитку самодіяльності, самостійності, ініціативи;
4. стадії розвитку колективу.	Г. педагог висуває до вихованців педагогічні вимоги; його вимоги підтримуються частиною вихованців; актив ставить вимоги до членів колективу і до самих себе; вимоги висуває колектив; вихователь працює з активом;
	Д. кожний член колективу перебуває під паралельним впливом вихователя, активу, всього колективу.

25. .... є спеціально створеним соціальним мікросередовищем для зв'язку між колективом та особистістю, в якому окремі його члени перебувають у постійному товариському, діловому, побутовому, ідеологічному об'єднанні. Є різновіковим загоном, який об'єднує 10–12 осіб (за А. Макаренком).

26. Життя ... керувалося загальними зборами, радою командирів, колегіальним органом, рішення якого не мав права відмінити навіть директор (принцип “педагогіки колективної дії”).

27. Найвищим органом у колективах, створюваних А. Макаренком, були ... . Вони вирішували переважну більшість питань. На зібраннях цього органу обиралися робочі органи самоврядування: рада колективу, уповноважені, господарська комісія, санкомісія а також обговорювалися робочі справи колективу, випрацьовувалися перспективні лінії розвитку тощо.

28. На переконання А. Макаренка, дитячий заклад має мати свій стиль і тон, зокрема життєрадісний, спокійну ділову обстановку, що виключає постійну крикливу бурхливість. Бадьорість колективу забезпечуються організованістю і злагодженістю, єдністю, активністю й, одночасно вмінням, коли потрібно, гальмувати себе. Цей тон називається ... .

29. Ідею поєднання навчання з продуктивною працею висловив ... . та реалізував у ... ім. Ф. Е. Дзержинського.

30. За А. Макаренком ... є першим колективом, де дитина набуває соціального досвіду. Ось чому вона має бути спільнотою, яка спирається на любов, обов'язки, повагу, солідарність.

31. До головних завдань сімейного виховання А. Макаренко відносив:

1	статеве, економічне виховання дітей і молоді; формування навичок до праці, культурної поведінки;
2	поєднання навчання з продуктивною працею;
3	цілковиту любов і увагу до дитини, зоровий контакт;
4	формування лідера, господаря.

32. На думку А. Макаренка, сім'я повинна бути ... .

33. Автором слів: “Не думайте, що виховуєте дитину тільки тоді, коли з нею розмовляєте або повчаєте її, або наказуєте їй. Ви виховуєте її в кожний момент вашого життя, навіть тоді, коли вас немає вдома. Як ви одягаєтеся, як ви розмовляєте з іншими людьми і про інших людей, як ви радієте або сумуєте, як ви поводитися з друзями і з ворогами, як ви смієтеся, читаєте газету, – все це має для дитини велике значення” є ... .

34. Працею А. Макаренка, що присвячена сімейному вихованню є: ... .

35. Поставте послідовно зміни в колективі, що відбуваються у зв'язку переходом його на наступну стадію розвитку.

1	Самовиховання;
2	вимоги ставить колектив, вихователь працює з активом, створює йому авторитет серед вихованців, здійснює контроль його діяльності;
3	вимоги вихователя підтримуються частиною вихованців, актив ставить вимоги до себе і до товаришів, виникають органи самоврядування;
4	вихователь висуває до вихованців педагогічні вимоги, досить рішучі за формою та зрозумілі за змістом, з елементами навіювання, навчає й виховує актив.

36. Антон Макаренко вважав ... рівнем теоретичних знань і практичних умінь учителя, вихователя, керівника школи, який дозволяє їм із досить високим ступенем ймовірності досягати високих результатів заради мети виховання.

37. А. Макаренко обґрунтував і практично реалізував принцип ... . Сутність його в тому, що товариська взаємодія вчителів і учнів повинна бути такою органічною та цілісною, що діти не мають відчувати існування у школі окремо учительських і учнівських інтересів.

38. Ознаками педагогічної майстерності А. Макаренко вважав:

1	уміння впливати на вихованців більш складними опосередкованими шляхами без настирливого повчання і моралізування;
2	здатність вихователя бачити і розуміти внутрішній світ вихованця за виразом його обличчя та різним зовнішнім проявам;
3	педагогічний такт і почуття міри, повагу до особистості вихованця, здатність вести з ним діалог;
4	можливість ефективно застосовувати свої моральні, мовні виразні особливості для дієвого впливу на вихованця;
5	щирість педагога, відсутність фальші в його стосунках із вихованцями тощо.

39. Ознаки колективу (за А. Макаренко):

1	мажор, активність, стриманість у емоціях і словах, відчуття своєї гідності, гордість за колектив, дружня єдність членів колективу, відчуття захищеності в колективі;
2	ціннісно-орієнтаційна єдність, еталонність, референтність колективу;
3	козацькі круги, общини, громади, сходи, сім'я;
4	соціальний організм, що ґрунтується на соціалістичному принципі

	об'єднання.
--	-------------

40. За А. Макаренком за першої стадії розвитку колективу:

1	вимоги вихователя підтримуються частиною вихованців, актив ставить вимоги до себе і до товаришів, виникають органи самоврядування;
2	вимоги ставить колектив, вихователь працює з активом, створює йому авторитет серед вихованців, здійснює контроль його діяльності;
3	вихователь висуває до вихованців педагогічні вимоги, досить рішучі за формою та зрозумілі за змістом, з елементами навіювання, навчає й виховує актив.
4	відбувається самовиховання.

41. За А. Макаренком, система перспективних ліній – це:

1	близька перспектива, середня перспектива, далека перспектива;
2	послідовно поставлені перед колективом цілі;
3	соціальний організм, що ґрунтується на соціалістичному принципі об'єднання;
4	ціннісно-орієнтаційна єдність, еталонність, референтність колективу.

42. У чому сутність принципу паралельної дії, розробленого А. Макаренком?

1	У безпосередньому впливі учителя на школяра;
2	у впливі на школяра опосередковано, через первинний колектив;
3	у тому, що кожний член колективу перебуває під паралельним впливом трьох виховних сил – педагога, активу, всього колективу;
4	у тому, що на школяра впливає не один учитель, а кілька вчителів одночасно.

43. А. Макаренко в роботі “Крига для батьків” до видів несправжнього батьківського авторитету відносить:

1	авторитет грошей;
2	авторитети педантизму, любові, придушення, віддалі, доброти, дружби;
3	авторитет гуманних стосунків;
4	авторитет сили.

44. Визначальним у педагогічній системі А. Макаренка є принцип:

1. народності;	3. паралельної дії;
2. природовідповідності;	4. колективізму.

45. Домінантним критерієм у визначенні стадій розвитку колективу за А. Макаренком є:

46. Сутність “педагогіки паралельної педагогічної дії” виражають зв’язки:

1. учень – актив – колектив;	3. учитель – учень;
2. колектив – актив – учень;	4. учитель – колектив – учень.

47. У практичному досвіді А. Макаренка найменшою керованою “одиницею” дитячого співтовариства є ... .

48. У комуні ім. Ф. Е. Держинського визначальним видом трудової діяльності був:

1. допомога меншим;	3. самообслуговування;
2. суспільно-корисна праця;	4. виробнича праця.

49. А. Макаренко дисципліну визначав, як ... .

50. Відомий український педагог-новатор, який захистив кандидатську дисертацію за темою “Директор школи – керівник навчально-виховної роботи”, працював директором середньої школи в с. Павлиш Онufрїївського району на Кіровоградщині, є автором праці “Розмова з молодим директором школи”.

51. Працями В. Сухомлинського є.

1	“Директор школи – керівник навчально-виховної роботи”;
2	“Трудове виховання у сільській школі”;
3	“Виховання в учнів любові й готовності до праці” ;
4	“Виховання комуністичного відношення до праці”;
5	“Етюди про комуністичне виховання”;
6	“Народження громадянина”;
7	“Павлиська середня школа”;
8	“Серце віддаю дітям”;
9	“Виховання колективізму в школярів” ;
10	“Джерело невмирущої криниці”;
11	“Слово рідної мови”;
12	“Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості”;
13	“Листи до сина”;
14	“Як виховати справжню людину”;

15	“Батьківська педагогіка”;
16	“Розмова з молодим директором школи”;
17	“Листи до дочки”;
18	“Сто порад учителеві”.

52. У основі педагогічної системи, розробленої В. Сухомлинським лежить ..., що означає повагу і довіру до дитячої особистості, погляд на освітню діяльність як на насичений творчими відкриттями процес самопізнання і пізнання, обмеження впливу колективу на учня, виховання без покарань, роль слова й особистості вчителя у процесі виховання.

53. Який відомий український педагог звертається до етнопедагогіки, обґрунтовує народні цінності, вводить їх в усі аспекти освітнього процесу, розширюючи педагогічний простір, сам створює оповідання, казки, притчі та широко застосовує їх у навчально-виховній діяльності?

54. “Виховання без покарань” було педагогічним принципом учительського колективу в ... школі.

55. Оберіть із запропонованого переліку елементи педагогічної системи В. Сухомлинського.

1. Слово, праця;	6. гуманізм;
2. мажор;	7. педагогічна освіта батьків;
3. природа;	8. музика, казка, живопис;
4. духовне життя вихованців;	9. “вільне виховання”;
5. традиції;	10. виховання без покарань.

56. Добираючи методи навчання, ... оберігав дитину від “необережних”, часом “варварських” доторкань, забороняв “вольові”, “сильнодіючі” методи, вимагав обережного “доторкання” та “мудрої влади педагога над дитиною і колективом”, щоб вони постійно знаходилися у стані самоутвердження, самопізнання, самовиховання.

57. В. Сухомлинський навчав і виховував дітей шестирічного віку в школі, яка називалася ... .

58. Завданнями “уроків ...” В. Сухомлинський називав: розвиток в учня здатності до просторових та різнобарвних відчуттів, навчання спостерігати,

помічати незвичайне у звичайному, відчувати й емоційно переживати різноманітні кольори й відтінки, навчання відчувати красу мистецтва, природи, людини, її праці, вчинків та життя.

59. У Павлиші у школі вперше була обладний клас казки. Що у ньому робили діти? Хто її створив?

60. З наведеного переліку оберіть принципи трудового виховання, обґрунтовані В. Сухомлинським:

1	наочності та доступності;
2	виховання особистості в колективі та через колектив;
3	розкриття та розвиток індивідуальності у праці;
4	єдність трудового виховання та загального розвитку особистості;
5	різноманітність видів праці;
7	раннє включення у продуктивну працю;
8	елементи продуктивної праці дорослих у дитячій праці;
9	постійність, неперервність праці;
10	спадкоємність змісту трудової діяльності;
11	творчий характер праці, поєднання зусиль розуму та рук;
12	посильність трудової діяльності;
13	цілісний характер продуктивної праці;
14	єдність праці та багатогранного духовного життя.

61. Назвіть праці В. Сухомлинського, що присвячені проблемам сімейного виховання.

62. Назвіть складники сімейного виховання за В. Сухомлинським.

1. Трудове виховання дітей у сім'ї;	4. виховання громадянина-патріота;
2. гуманізм у вихованні;	5. моральне виховання;
3. виховання за допомогою природи;	6. всі відповіді вірні.

63. Назвіть види безглуздої (нерозумної) батьківської любові, описаної В. Сухомлинським.

64. За В. Сухомлинським справжня батьківська любов – це ... .

65. У якій роботі В. Сухомлинського змальовано трудову діяльність учнівського колективу, співпрацю учнів початкової і середньої школи з сільськогосподарськими колективами?

66. Виховну установу під назвою “Будинок радості” відкрив у епоху Відродження італійський педагог-гуманіст ..., а “Школою радості” назвав свій заклад освіти вітчизняний педагог ... .

67. Чому виховні ідеї В. Сухомлинського повільно приживаються в масовій школі?

68. Який із принципів виховання є визначальним у педагогічній системі В. Сухомлинського?

69. Єдність трудового виховання та загального розвитку особистості – інтелектуального, морального, фізичного, естетичного; розкриття і розвиток особистості у праці; різноманітність видів праці; раннє включення дітей у продуктивну працю; постійність, неперервність праці; продуктивна праця дорослих у дитячій праці; поєднання зусиль розуму і рук; творчий характер праці; наступність змісту трудової діяльності; цілісність продуктивної праці; посиленість трудової діяльності; єдність багатогранного духовного життя та праці – це ... .

70. У якій праці В. Сухомлинський по-новому осмислює взаємозв'язки родини і школи?

71. У якому навчальному закладі Г. Ващенко був доцентом-викладачем?

72. Педагогічний ідеал Г. Ващенко характеризується як:

1. соціально-культурний;	3. професійно-інтелектуальний;
2. національно-релігійний;	4. гуманістичний.

73. Українському виховному ідеалу Г. Ващенко протиставляє ...

74. Основними елементами системи освіти Г. Ващенко бачив:

1. ідеалістичне світосприйняття, яке включає більшовизм із його матеріалістичним атеїзмом;	3. високий рівень педагогічних досліджень;
--	--

2. християнську мораль як основу родини і здорового суспільства;	4. видання педагогічних творів.
--	---------------------------------

Лекція 2.3. Розвиток освіти незалежної України

1. 23 травня 1991 р. ухвалення Закону України “Про освіту” засвідчило зміну статусу освітньої реформи в напрямку від громадського до ... .

2. До основних напрямів реформування освіти згідно з Державною національною програмою “Освіта” (“Україна XXI ст.”) віднесені:

1. розбудова національної системи освіти з урахуванням змін у всіх галузях суспільного життя України;

2. забезпечення інтелектуальної, моральної, психологічної готовності всіх громадян на здобуття освіти;

3. досягнення якісного рівня вивчення базових навчальних предметів (математика, українська мова, іноземна мова, історія, література, природничі науки);

4. створення умов для задоволення освітніх і професійних потреб та надання можливостей кожному громадянину України постійно вдосконалювати власну освіту, підвищувати свій професійний рівень, оволодівати новими спеціальностями;

5. забезпечення в усіх навчально-виховних закладах необхідних умов для виховання і навчання психічно та фізично здорової особистості тощо.

3. Що віднесено до основних шляхів реформування освіти відповідно до Державної національної програми “Освіта” (“Україна XXI ст.”):

1. створення в українському суспільстві атмосфери загальнодержавного та всенародного сприяння розвитку освіти, постійна турбота про примноження інтелектуального і духовного потенціалу української нації, активізація спроб суспільства з метою виведення освіти на рівень досягнень нинішньої цивілізації, залучення до розвитку освіти всіх громадських, державних, приватних інституцій, кожного громадянина, сімей;

2. запобігання падінню загальнолюдських гуманістичних цінностей і національного нігілізму, відмежуванню освіти від українських національних джерел;

3. сприяння розвитку освіти на основі новітніх прогресивних концепцій, запровадження в освітній процес науково-методичних досягнень та сучасних педагогічних технологій;

4. відхід від авторитарної педагогіки, що утвердилася у тоталітарній державі та сприяла нівелюванню природних можливостей і задатків, інтересів усіх учасників навчального процесу;

5. підготовка нового покоління педагогічних кадрів, підвищення їхнього загальнокультурного та професійного рівня;

6. формування нових економічних основ системи освіти, створення відповідної матеріально-технічної бази;

7. реорганізація працюючих та створення освітньо-виховних установ нового покоління, експериментальних майданчиків та регіональних центрів для відпрацювання і відбору ефективних педагогічних інновацій і освітніх модулів;

8. радикальна перебудова управління галуззю освіти шляхом її децентралізації, демократизації, створення регіональних систем управління освітньо-виховними закладами;

9. органічна інтеграція науки і освіти, активне застосування наукового потенціалу закладів вищої освіти і науково-дослідних установ, новітніх теоретичних розробок та надбань педагогів-новаторів, громадських творчих об'єднань у освітньому процесі; створення нової нормативної та правової бази освіти.

4. Дайте визначення принципам реалізації Державної національної програми "Освіта" ("Україна XXI ст."):

1. пріоритетності освіти;	А. відкриває можливість для постійного поглиблення загальноосвітньої і фахової підготовки, досягнення цілісності й наступності у вихованні та навчанні; перетворення процесу набуття освіти в такий, що триває протягом усього життя людини;
2. демократизації освіти;	Б. передбачає її орієнтованість на неподільний цілісний світ та його глобальні проблеми, усвідомлення домінантності загальнолюдських цінностей над класовими і груповими, інтеграцію у світові освітні структури;
3. гуманізації освіти;	В. означає випереджальний характер її розвитку, нове ставлення суспільства до освіти, знань та інтелекту, якісно нові підходи до інвестиційної політики у сфері освіти;
4. гуманітаризації освіти;	Г. означає невідірваність освіти від національного ґрунту, її органічну єдність із народними традиціями і національною історією, збереження і збагачення

	культурних надбань українського народу, визнання освіти одним із найважливіших інструментів національного розвитку, гармонізації національних відносин;
5. національної спрямованості освіти;	Д. полягає в формуванні цілісної картини світу, культури особистості, її духовності та планетарне мислення;
6. відкритості системи освіти;	Е. забезпечує органічне поєднання, підпорядкування змісту виховання та навчання формуванню цілісної та всебічно розвиненої особистості;
7. безперервності;	Є. спрямований на утвердження людини як найвищої соціальної цінності, задоволення її різноманітних освітніх потреб, найповніше розкриття здібностей, забезпечення домінантності загальнолюдських цінностей, гармонії стосунків людини й оточуючого середовища, природи і суспільства;
8. нероздільності навчання і виховання;	Ж. передбачає децентралізацію і регіоналізацію управління системою освіти з урахуванням найвизначальніших принципів освітньої політики української держави; надання автономії освітнім закладам у вирішенні домінантних питань їх діяльності; відхід від монополії держави на освіту, формування державно-громадської системи управління освітою, де суспільство і держава, особистість будуть рівноправними суб'єктами; створення системи партнерства школярів, студентів і педагогів;
9. багатокладності та варіантності освіти.	З. передбачає створення можливостей для широкого вибору форм освіти, освітніх закладів, засобів виховання і навчання, що відповідали б освітнім попитам особистості; введення варіантного компонента змісту освіти, індивідуалізацію та диференціацію освітньо-виховного процесу, створення мережі недержавних закладів освіти.

5. Вставте пропущені слова. “З перетворенням України на самостійну державу, освіта стала власною справою українського народу. Розбудова системи освіти, її докорінне реформування мають стати основою відтворення

..., ... потенціалу народу, виходу вітчизняної науки, техніки і культури на світовий рівень, національного відродження, становлення ... та ... суспільства”

6. Загальна освіта – це:

1. сукупність основ науки про природу, суспільство, мислення, мистецтво, а також відповідних умінь і навичок, що необхідні кожній людині незалежно від її фаху;

2. знайомство школярів із науковими основами сучасного виробництва, формування в них трудових умінь і навичок творчого характеру;

3. сукупність знань, практичних умінь і навичок, що є необхідні для здійснення робіт у певній галузі трудової діяльності.

7. Основними шляхами отримання загальної середньої освіти є:

1. навчання в закладах вищої освіти;

2. навчання в середніх загальноосвітніх школах, середніх профтехучилищах, середніх спеціальних навчальних закладах, самоосвіта;

3. навчання в коледжі, технікумі.

8. Рівнями загальної середньої освіти є: ... .

9. Політехнічна освіта – це ... .

10. Програма “Освіта” чітко окреслює потребу побудови надійної системи соціального захисту для всіх учасників навчально-виробничого процесу, як от:

1. створення правових, економічних, організаційних умов, гарантій для отримання освіти;

2 забезпечення в освітній сфері головних прав людини на працю, освіту, відпочинок, оздоровлення;

3. забезпечення гарантій на отримання освіти на рівні, не нижчому від державних стандартів;

4. забезпечення відповідності змісту освіти сучасним досягненням техніки, науки і культури;

5. проведення прикладних і фундаментальних досліджень у різних сферах народного господарства.

11. Стратегічними завданнями реформування загальної середньої освіти, що визначила програма “Освіта” (“Україна XXI століття”) є:

1. реформування загальної середньої освіти на національних засадах з урахуванням передового світового досвіду і регіональних особливостей, досягнення соціально необхідного рівня загальноосвітньої підготовки в обсязі державного компонента освіти;

2. органічне поєднання виховання та навчання з метою забезпечення розумового, морального, екологічного, художньо-естетичного, правового, патріотичного, трудового й фізичного розвитку дитини, формування здорового способу життя;

3. удосконалення й розвиток мережі загальноосвітніх закладів різних спрямувань, форм власності, забезпечення їх законодавчо-правового захисту;

4. створення оптимальних науково-методичних, організаційно-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних умов функціонування загальноосвітніх навчально-виховних закладів;

5. реформування змісту загальної середньої школи, встановлення раціонального співвідношення між його природничо-математичними та гуманітарними складниками, відповідне науково-педагогічне, методичне й інформаційне забезпечення;

6. широке упровадження досягнень науки і культури, нових технологій навчання.

12. Державний стандарт загальної середньої освіти в Україні є комплексним нормативним документом відповідно до Закону України “Про загальну середню освіту” (1999 р.). Законом визначено ... .

13. У якому році колегія Міністерства освіти затвердила Концепцію загальної середньої освіти (12-річна школа)?

14. У якому навчальному році в дію вводиться нова система оцінювання знань учнів за 12-бальною шкалою та семестровий контроль?

15. Що передбачено програмою «Шкільний автобус»?

1. організацію безоплатного регулярного перевезення до місць навчання і додому школярів і педагогічних працівників;

2. організацію регулярного платного перевезення до місць навчання і додому учнів та педагогічних працівників;

3. організацію регулярного безоплатного перевезення до місць навчання і додому педагогічних працівників.

16. На які основні моменти наголошується в новій Національній стратегії розвитку освіти на 2012–2021 рр.?

1. Стовідсоткове охоплення обов'язковою дошкільною освітою всіх дітей 5-річного віку через урізноманітнення її здобуття;
2. здійснення оптимізації мережі загальноосвітніх навчальних закладів із урахуванням економічних, демографічних, соціальних перспектив розвитку регіонів, потреб суспільства і громадян;
3. урізноманітнення моделей організації освіти;
4. створення в сільських регіонах освітніх округів, філій базових шкіл, ресурсних центрів дистанційного навчання, домашніх шкіл типу “школа – родина”;
5. поліпшення мережі навчально-виховних комплексів “дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад”;
6. на основі компетентнісного підходу та особистої орієнтації оновлення цілей і змісту освіти;
7. створення безпечного освітнього середовища.
8. підготовка різнобічно розвинутих, технічно грамотних і культурних кваліфікованих робітників, які відповідають вимогам нинішнього виробництва;
9. підготовка молоді до подальшого навчання в закладах освіти вищого рівня.

17. Професійна (професійно-технічна) освіта здобувається на основі ...

18. Перерахуйте навчально-виховні заклади, що складають систему професійно-технічної освіти України.

19. Дайте визначення комбінованому навчанню.

20. Визначте домінуючі завдання Державної національної програми “Освіта. Україна ХХІ сторіччя”.

21. Встановіть відповідності між рівнями акредитації:

1. перший рівень;	А. інститут, академія, консерваторія, університет;
2. другий рівень;	Б. технікум, училище й інші до них прирівняні заклади вищої освіти;
3. третій і четвертий рівні.	В. коледж, інші до нього прирівняні заклади вищої освіти.

22. Державна національна програма “Освіта” містить окремий розділ – “... ..” (аспірантура, докторантура, післядипломна підготовка, перепідготовка кадрів, підвищення кваліфікації).

23. Співвіднесіть типи закладів вищої освіти з їхніми визначеннями:

1) університет;	А. багатогалузевий (технічний, класичний) чи галузевий (профільний, педагогічний, технологічний, гуманітарний, фізичного виховання і спорту, богословський/теологічний, юридичний, економічний, медичний, фармацевтичний, аграрний, мистецький, культурологічний тощо);
2) академія, інститут;	Б. галузевий заклад вищої освіти чи структурний підрозділ університету, академії чи інституту;
3) коледж.	В. галузевий (профільний, технологічний, педагогічний, технічний, богословський/теологічний, медичний, фармацевтичний, економічний, юридичний, аграрний, мистецький, культурологічний тощо).

24. Дайте визначення поняття “національне виховання”.

25. У Державній національній програмі “Освіта” підкреслюється, що головна мета національного виховання – ... .

26. Система національного виховання ґрунтується на таких фундаментальних принципах: ... .

27. Патріотичне виховання:

А. передбачає формування патріотичних почуттів, вироблення високого ідеалу служіння народу, готовності до героїчного та трудового подвигу в ім'я процвітання української держави;

Б. спрямоване на формування працелюбної, творчої особистості, вмілого господаря, який володіє певними вміннями та навичками, професійною майстерністю;

В. прищеплення, формування і розвиток моральних почуттів, переконань, постійної потреби поводити себе відповідно до моральних норм, що існують у суспільстві.

28. Моральне виховання – це:

А. формування патріотичних почуттів, вироблення високого ідеалу служіння народу, готовності до героїчного та трудового подвигу в ім'я процвітання української держави;

Б. прищеплення, формування і розвиток моральних почуттів, переконань, постійної потреби поводити себе відповідно до моральних норм, що існують у суспільстві.

В. формування працелюбної, творчої особистості, вмілого господаря, який володіє певними вміннями та навичками, професійною майстерністю.

29. Трудове виховання – це:

А. формування працелюбної, творчої особистості, вмілого господаря, який володіє певними вміннями та навичками, професійною майстерністю;

Б. формування екологічної культури особистості, усвідомлення себе складовою частиною природи, відчуття відповідальності за природу як за основу життя на Землі, національне багатство;

В. утвердження здорового способу життя як невід'ємного складника загальної культури людини.

30. Фізичне виховання – це:

А. формування екологічної культури особистості, усвідомлення себе складовою частиною природи, відчуття відповідальності за природу як за основу життя на Землі, національне багатство;

Б. цілеспрямований організований процес розвитку розумових сил і мислення школярів;

В. утвердження здорового способу життя як невід'ємного складника загальної культури людини.

31. Екологічне виховання – це:

А. формування працелюбної, творчої особистості, вмілого господаря, який володіє певними вміннями та навичками, професійною майстерністю;

Б. цілеспрямований організований процес розвитку розумових сил і мислення школярів;

В. формування екологічної культури особистості, усвідомлення себе складовою частиною природи, відчуття відповідальності за природу як за основу життя на Землі, національне багатство.

5. Питання для підготовки до іспиту

1. Розкрийте підходи до виникнення виховання в людському суспільстві. Виховання у первісному суспільстві.
2. Охарактеризуйте ідеї виховання особистості у творчості І. Франка та Л. Українки.
3. Охарактеризуйте виникнення перших шкіл та організацію виховання в них.
4. Охарактеризуйте ідеї національного виховання С. Русової.
5. Охарактеризуйте виховання у східних слов'ян.
6. Розкрийте педагогічну діяльність Х. Алчевської.
7. Окресліть соціальні умови становлення писемності та виникнення перших шкіл у Київській Русі.
8. Охарактеризуйте педагогічну спадщину Г.Ващенка.
9. Розкрийте організацію та зміст навчання у перших школах Київської Русі.
10. Охарактеризуйте педагогічні погляди М. Грушевського.
11. Розкрийте основні ідеї перекладної літератури та перших педагогічних пам'яток Київської Русі.
12. Охарактеризуйте українську школу в перші роки Радянської влади (1918-1930 рр.).
13. Розкрийте виникнення братських шкіл в Україні.
14. Охарактеризуйте життя та педагогічну діяльність А. Макаренка.
15. Окресліть вплив Острозької школи-академії на формування культури українського народу.
16. Охарактеризуйте педагогіку А. Макаренка як науку про формування людини.
17. Розкрийте організацію та методи навчання в Києво-Могилянській Академії.
18. Охарактеризуйте теорію та практику колективу А. Макаренка.
19. Розкрийте основні ідеї української педагогічної думки епохи Відродження (Г. Смотрицький, П. Беринда, І. Галятовський, брати Зизанії та ін.).
20. Макаренко про поєднання навчання з продуктивною працею («Педагогічна поема», «Прапори на баштах»).
21. Охарактеризуйте чинники, діяльність козацьких шкіл в Україні (січові, полкові, музичні та ін.) та систему виховання лицаря-козака.
22. Розкрийте погляди А. Макаренка на сімейне виховання дітей («Книга для батьків», «Лекції про виховання дітей»).

23. Охарактеризуйте педагогічну думку в Україні в кінці XVII на поч. XVIII ст. (Є. Славинецький, С. Полоцький, С. Яворський).
24. А. Макаренко про формування вчителя-вихователя та його педагогічну майстерність.
25. Розкрийте педагогічні погляди Г. Сковороди.
26. А. Макаренко про естетичне виховання дітей («Педагогічна поема», «Прапори на баштах»).
27. Розкрийте освітні реформи в Україні в кінці XVIII на поч. XIX ст.
28. Охарактеризуйте становлення та розвиток освіти в Україні у радянський період (30-80- ті рр. XX ст.).
29. Окресліть педагогічні погляди О. Духновича.
30. Розкрийте життя та педагогічну діяльність В. Сухомлинського.
31. Охарактеризуйте просвітницьку діяльність П. Куліша та М. Костомарова.
32. Охарактеризуйте погляди В.Сухомлинського на навчання та виховання дітей 6-річного віку («Серце віддаю дітям»).
33. Охарактеризуйте ідеї національного виховання М. Драгоманова.
34. Розкрийте ідеї В. Сухомлинського про виховання вчителя-вихователя («Сто порад вчителю», «Розмова з молодим директором школи»).
35. Утвердження національного виховання в Україні на сучасному етапі (Концепція національного виховання).
36. Дайте характеристику поглядів К. Ушинського на підготовку вчителя («Проект вчительської семінарії»).
37. Розкрийте шляхи формування освіти на сучасному етапі розвитку українського суспільства (Закон «Про освіту», «Закон про загальноосвітню середню школу», «Закон про вищу освіту»).
38. Охарактеризуйте дидактичні погляди К. Ушинського. Методика початкового навчання («Рідне слово», «Дитячий світ»).
39. Проаналізуйте погляди В. Сухомлинського на патріотичне виховання підростаючого покоління.
40. Розкрийте погляди К. Ушинський на значення праці у вихованні людини («Праця в її психологічному і виховному значенні»).
41. Проаналізуйте етнічні засади родинного виховання за В. Сухомлинським («Батьківська педагогіка»).
42. Розкрийте погляди К. Ушинського щодо гармонійного розвитку особистості («Людина як предмет виховання»).
43. Розкрийте думки В. Сухомлинського на морально-трудове виховання дітей підліткового віку («Народження громадянина»).
44. Охарактеризуйте ідею народності виховання К. Ушинського.

45. Охарактеризуйте педагогічні погляди Г. Ващенка, П. Блонського, Т. Шацького.
46. Охарактеризуйте життя та педагогічна діяльність К. Ушинського.
47. Охарактеризуйте погляди В. Сухомлинського на формування гуманістичної особистості («Павлівська середня школа»).
48. Охарактеризуйте педагогічні погляди Т. Шевченка.
49. Охарактеризуйте основні напрями розвитку педагогічної думки за кордоном.
50. Розкрийте просвітницьку діяльність Г. Лубенця.
51. Розкрийте розвиток освіти й педагогіки у 1960-ті рр. та школу і педагогіку України у період застою (1970-80-ті рр.).
52. Розкрийте просвітницьку діяльність В. Грінченка.
53. Охарактеризуйте особливості становлення освіти у післявоєнний час (кінець 1940-50-ті рр.).
54. Охарактеризуйте стан освіти в Україні в кінці XIX на поч. XX ст.
55. Охарактеризуйте уніфікацію загальної освіти в 1930-ті рр.
56. Розкрийте освітню діяльність М. Корфа.
57. Охарактеризуйте освіту в Українській державі (1917-1919 рр.).
58. Розкрийте педагогічну діяльність М. Пирогова.
59. Дайте характеристику освіти в Україні у 60-ті рр. XIX ст. та громадсько-педагогічних рухів цього періоду.
60. Розкрийте предмет і завдання історії української педагогіки.

Навчально-методичне видання

Васюк Оксана Вікторівна

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

з дисципліни

«ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ ТА ОСВІТИ В УКРАЇНІ»

для підготовки фахівців за ОПП 015 «Професійна освіта»

**(015.18 «Технологія виробництва і переробки продуктів
сільського господарства»)**

Підп. до друку 21.02.2020. Формат 60x84 1/16. Папір др. апарат.
Друк офсетний. Умов. др. арк. 5,8. Тираж 100

Видавець і виготовлювач ТОВ «ЦП «Компрінт»
03150, Київ, вул. Предславинська, 28.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
ДК № 4131 від 04.08.2011 р.